

Muzeum Wolnej Białorusi

ul. Foksal 11

Warszawa, Rzeczpospolita Polska

Muzeum Wolnej Białorusi: koncepcja rozwoju

Spis treści

Wstęp	3
1 Muzeum Wolnej Białorusi jako „miejsce pamięci”	5
1.1 Historia powstania i rozwoju Muzeum Wolnej Białorusi	6
1.2 Poszukiwanie tożsamości i określenie misji Muzeum	9
1.3 Główne wyzwania w funkcjonowaniu Muzeum	12
2 Koncepcyjne aspekty rozwoju Muzeum Wolnej Białorusi	15
2.1 Kierunki rozwoju	16
2.2 Misja, wartości i wizja muzeum	19
3 Strategiczne kierunki rozwoju	23
3.1 Status prawny i stabilność instytucjonalna muzeum	24
3.2 Rozwój potencjału kolekcyjnego i centrum dokumentacji	27
3.3 Działalność ekspozycyjna i wystawiennicza	31
3.4 Publiczność muzeum	35
3.5 Rozszerzenie zakresu usług i programów	38
3.6 Rozwój modelu komunikacji muzealnej	41
Zakończenie	45

Wstęp

Muzeum we współczesnym świecie już dawno przestało być wyłącznie miejscem przechowywania artefaktów i prezentowania przeszłości. Coraz częściej funkcjonuje jako przestrzeń pamięci publicznej, dialogu, badań, ochrony kultury oraz odpowiedzialności społecznej. Muzeum nie tylko zachowuje świadectwa historii, lecz także kształtuje sposoby jej rozumienia, oferuje społeczeństwu język służący interpretacji złożonych doświadczeń oraz pomaga dostrzec związek między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością.

Szczególnego znaczenia muzeum nabiera w sytuacjach historycznej traumy, przemocy politycznej, przymusowej migracji oraz zagrożenia utraty tożsamości kulturowej. W takich okolicznościach proces muzealizacji staje się nie tylko profesjonalną praktyką muzealną, lecz również formą zachowania pamięci zbiorowej, środkiem przeciwdziałania zapomnieniu, fałszowaniu i niszczeniu świadectw.

We współczesnej Białorusi reżim Alaksandra Łukaszenki konsekwentnie eliminuje niezależną białoruską narrację narodową z edukacji, kultury, mediów i przestrzeni publicznej, zastępując ją ideologią lojalności wobec państwa, sowiecko-imperialnymi mitami oraz narracjami „rosyjskiego świata”. Muzea, archiwa, biblioteki, instytucje edukacyjne i kulturalne w kraju są w coraz większym stopniu podporządkowywane propagandzie państwowej. Z przestrzeni publicznej wypierane są tematy białoruskiej tradycji demokratycznej, rewolucji 2020 roku, represji politycznych, solidarności, europejskiego wyboru oraz sprzeciwu wobec autorytaryzmu. Jednocześnie trwają represje wobec ludzi kultury, pracowników muzeów, badaczy, artystów, dziennikarzy i aktywistów.

W tych warunkach utworzenie Muzeum Wolnej Białorusi w Warszawie stało się odpowiedzią na pilną potrzebę stworzenia alternatywnej muzealnej przestrzeni białoruskiej pamięci. Muzeum powstało na emigracji jako miejsce, w którym można gromadzić, zachowywać, badać i publicznie prezentować świadectwa walki Białorusinów o wolność, godność człowieka, prawa człowieka, demokrację i europejską przyszłość. Działalność ta jest dziś niemożliwa do prowadzenia w samej Białorusi bez ryzyka konfiskaty, zniszczenia materiałów oraz prześladowań osób z nimi związanych.

Od momentu otwarcia w 2022 roku Muzeum Wolnej Białorusi przeszło ważny etap rozwoju instytucjonalnego. Stało się nie tylko inicjatywą muzealną, lecz również centrum kultury, edukacji, dokumentacji i komunikacji białoruskiej społeczności w Polsce. W jego przestrzeni odbywają się wystawy, dyskusje, wydarzenia teatralne i literackie, spotkania, programy edukacyjne oraz przedsięwzięcia poświęcone pamięci i solidarności. Muzeum stało się miejscem, w którym Białorusini na emigracji mogą odczuć więź z ojczyzną, językiem, kulturą i wspólnym doświadczeniem, natomiast polska i międzynarodowa publiczność może lepiej zrozumieć współczesną Białoruś poprzez osobiste historie, artefakty i wypowiedzi kulturowe.

W ciągu pierwszych lat działalności muzeum znacząco wzmocniło swój potencjał kolekcjonerski, organizacyjny i profesjonalny. Powstała kolekcja obiektów muzealnych związanych z białoruskim protestem 2020 roku, represjami politycznymi, losem więźniów politycznych, emigracją, udziałem Białorusinów w obronie Ukrainy, a także z szerszą historią białoruskiego ruchu demokratycznego i narodowego. Muzeum rozpoczęło systematyczne działania w zakresie inwentaryzacji, dokumentowania i digitalizacji zbiorów, rozwija publiczny dostęp do kolekcji, umacnia relacje partnerskie oraz tworzy wokół siebie środowisko profesjonalne, między innymi poprzez inicjatywę Białoruskiego Laboratorium Muzealnego.

Jednocześnie Muzeum Wolnej Białorusi nadal funkcjonuje w trudnych i niestabilnych warunkach. Jego działalność rozwija się w kontekście przymusowej emigracji, trwających represji na Białorusi, wojny Rosji przeciwko Ukrainie, zagrożenia utraty białoruskiej podmiotowości kulturowej oraz konieczności integracji z polską i europejską przestrzenią kulturową. Muzeum musi zatem jednocześnie pełnić kilka wzajemnie powiązanych ról: być miejscem pamięci, centrum dokumentacji, domem kultury białoruskiej diaspory, profesjonalną instytucją muzealną, platformą dialogu z polskim i międzynarodowym społeczeństwem, a także potencjalną podstawą przyszłej infrastruktury muzealnej w demokratycznej Białorusi.

Niniejsza Koncepcja przedstawia Muzeum Wolnej Białorusi jako instytucję pamięci, oporu kulturowego i dialogu publicznego. Analizuje historię jego powstania i rozwoju, aktualny stan, główne wyzwania i możliwości, a także określa koncepcyjne i strategiczne kierunki dalszego rozwoju. Koncepcja wychodzi z założenia, że muzeum powinno rozwijać się jako stabilna i profesjonalna instytucja w Warszawie, jednocześnie zachowując więź z Białorusią oraz perspektywę przyszłego udziału w odbudowie demokratycznej przestrzeni kulturowej w ojczyźnie.

Muzeum Wolnej Białorusi to nie tylko projekt zachowania przeszłości. Jest to przestrzeń, w której kształtuje się pamięć o współczesności, tworzone są warunki dla solidarności, podejmowana jest refleksja nad doświadczeniem wygnania i oporu, podtrzymywana jest białoruska tożsamość oraz potwierdzane jest prawo Białorusinów do bycia częścią europejskiej wspólnoty kulturowej i demokratycznej.

1

Muzeum Wolnej Białorusi jako „miejsce pamięci”

1.1 Historia powstania i rozwoju Muzeum Wolnej Białorusi

Idea utworzenia Muzeum Wolnej Białorusi zrodziła się w środowisku białoruskiej wspólnoty demokratycznej po wydarzeniach 2020 roku, kiedy setki tysięcy Białorusinów wyszły na pokojowe protesty przeciwko sfałszowaniu wyborów prezydenckich, przemocy państwowej i systemowi autorytarnemu. Po brutalnym stłumieniu protestów, masowych represjach, prześladowaniach karnych, zwolnieniach z pracy, torturach i przymusowej emigracji pojawiła się pilna potrzeba zachowania materialnych świadectw tego historycznego doświadczenia.

Na Białorusi otwarte gromadzenie, przechowywanie i publiczne prezentowanie przedmiotów związanych z protestami, ruchem demokratycznym, represjami politycznymi i solidarnością obywatelską stało się faktycznie niemożliwe. Materiały tego rodzaju mogły zostać skonfiskowane, zniszczone lub wykorzystane przeciwko ich właścicielom jako podstawa do prześladowań. Część artefaktów pozostała w prywatnych mieszkaniach, część została wywieziona przez Białorusinów, którzy opuścili kraj z powodu represji politycznych i zagrożenia. Właśnie dlatego utworzenie instytucji muzealnej na emigracji stało się nie tylko potrzebą kulturalną, lecz także obywatelską.

Muzeum Wolnej Białorusi zostało pomyślane jako przestrzeń zdolna do gromadzenia, zachowywania, dokumentowania i prezentowania świadectw białoruskiego protestu, ruchu demokratycznego oraz walki o prawa człowieka. Od samego początku miało ono podwójną naturę: z jednej strony było inicjatywą muzealną ukierunkowaną na budowanie kolekcji i tworzenie alternatywnej narracji pamięci, z drugiej zaś – przestrzenią kultury i życia społecznego, potrzebną Białorusinom na emigracji jako miejsce spotkań, wsparcia, solidarności i zachowania tożsamości.

Inicjatywa utworzenia muzeum uzyskała poparcie przedstawicieli białoruskiej wspólnoty demokratycznej, ludzi kultury, ekspertów oraz organizacji partnerskich w Polsce i poza jej granicami. Ważną rolę w jej promowaniu odegrały struktury białoruskiego ruchu demokratycznego na emigracji, a także polscy partnerzy, którzy dostrzegli w przyszłym muzeum ważną instytucję kulturalną i społeczną, zdolną do reprezentowania spraw białoruskich w Warszawie oraz w szerszym kontekście europejskim.

17 lipca 2022 roku Muzeum Wolnej Białorusi zostało uroczystie otwarte w zabytkowym budynku przy ul. Foksal 11 w centrum Warszawy. Siedziba muzeum zajmuje około 367 m² i obejmuje dużą salę, salę muzealną, pomieszczenia robocze i reprezentacyjne oraz dodatkowe strefy techniczne. Na potrzeby niektórych wydarzeń muzeum wykorzystuje również wewnętrzne dziedzińce budynku. Lokalizacja w centrum Warszawy nadała muzeum nie tylko praktyczną dostępność, lecz także znaczenie symboliczne – białoruska przestrzeń pamięci i wolności powstała w jednym z najważniejszych ośrodków życia kulturalnego i społecznego polskiej stolicy.

Już w pierwszym roku działalności muzeum stało się jednym z najbardziej rozpoznawalnych ośrodków białoruskiej obecności kulturalnej i społecznej w Polsce. Odwiedziło je około 9 000 osób, a program obejmował ponad 150 wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych dla dorosłych i dzieci. W muzeum odbywały się wystawy, spektakle, koncerty, wieczory literackie, dyskusje, prezentacje, warsztaty oraz akcje solidarnościowe. Szczególnym zainteresowaniem cieszyły się projekty artystyczne i dokumentacyjne poświęcone doświadczeniom protestu, więzienia politycznego, emigracji oraz białoruskiej tożsamości kulturowej.

Na kolejnym etapie muzeum stopniowo przeszło od formatu inicjatywy i przestrzeni kulturalnej do bardziej stabilnego modelu instytucjonalnego. 5 maja 2023 roku uzyskało status samodzielnej osoby prawnej w Polsce i rozpoczęło działalność jako zarejestrowana organizacja społeczna – Stowarzyszenie „Muzeum Wolnej Białorusi”. Był to istotny krok na drodze dalszego rozwoju, wzmocnienia zarządzania, odpowiedzialności finansowej, partnerstw oraz profesjonalnej działalności muzealnej.

W latach 2023–2025 muzeum utrzymało wysoką intensywność programu publicznego i nadal pełniło rolę jednego z głównych białoruskich ośrodków kultury w Warszawie. W jego przestrzeni odbywały się festiwale, wystawy, przedstawienia teatralne, dyskusje, spotkania literackie, wydarzenia upamiętniające oraz projekty poświęcone więźniom politycznym, artystom, białoruskiemu ruchowi oporu, solidarności z Ukrainą i białoruskiemu dziedzictwu kulturowemu. Muzeum współpracowało z białoruskimi inicjatywami kulturalnymi, organizacjami praw człowieka i organizacjami społecznymi, instytucjami polskimi, partnerami międzynarodowymi, artystami, badaczami i ekspertami.

Równocześnie muzeum rozpoczęło systematyczny rozwój swojej działalności stricte muzealnej. O ile pierwsze nabytki do kolekcji były związane przede wszystkim z artefaktami protestów z 2020 roku, o tyle z czasem zakres tematyczny i chronologiczny zbiorów uległ znacznemu poszerzeniu. Obecnie kolekcja obejmuje przedmioty związane z ruchem protestu, represjami politycznymi, losem więźniów politycznych, białoruską emigracją, udziałem Białorusinów w obronie Ukrainy przed rosyjską agresją, a także z dłuższą historią białoruskiego ruchu demokratycznego i narodowego. W kolekcji muzealnej pojawiły się również historyczne artefakty odzwierciedlające walkę Białorusinów o wolność, podmiotowość i europejski wybór; najstarszy dokument pochodzi z 1773 roku.

Ważnym etapem stał się rozwój ewidencji muzealnej, inwentaryzacji i digitalizacji. Muzeum prowadzi księgi inwentarzowe, dokumentuje obiekty zgodnie ze strukturą kompatybilną z profesjonalnymi standardami muzealnymi, w tym ze standardem rekomendowanym przez Ministerstwo Kultury Polski i zgodnym ze standardem Spectrum 5.0. Część kolekcji została zdigitalizowana i udostępniona publicznie za pośrednictwem nowej strony internetowej muzeum w domenie .museum, co umożliwiło rozszerzenie dostępu do materiałów dla Białorusinów mieszkających w różnych krajach, badaczy, dziennikarzy oraz odbiorców międzynarodowych.

Stopniowo ukształtowała się również bardziej stabilna struktura organizacyjna. Muzeum dysponuje niewielkim, lecz profesjonalnym zespołem, który odpowiada za zarządzanie, pracę kuratorską, ewidencję zbiorów, komunikację, organizację wydarzeń oraz obieg dokumentów. Obok podstawowego zespołu działa również grono wolontariuszy, partnerów, ekspertów zewnętrznych i wykonawców. Szczególną rolę w życiu muzeum odgrywają przedstawiciele białoruskiej społeczności emigracyjnej, byli więźniowie polityczni, rodziny osób represjonowanych, białoruscy weterani, artyści, badacze i ludzie kultury.

W 2025 roku muzeum zainicjowało Białoruskie Laboratorium Muzealne – profesjonalną platformę dla białoruskich muzealników i specjalistów w dziedzinie dziedzictwa kulturowego, którzy znaleźli się na emigracji. Laboratorium stało się ważnym krokiem w budowaniu wokół muzeum profesjonalnego środowiska, zachowaniu potencjału ludzkiego i intelektualnego białoruskiego sektora muzealnego oraz przygotowaniach do przyszłej odbudowy instytucji kultury w demokratycznej Białorusi.

Tym samym w ciągu pierwszych lat swojego istnienia Muzeum Wolnej Białorusi przeszło drogę od pilnej obywatelskiej reakcji na represje i wygnanie do wielofunkcyjnej instytucji muzealno-kulturalnej. Zachowało swoją rolę „białoruskiego domu” w Warszawie, a jednocześnie stało się miejscem profesjonalnej dokumentacji, kolekcjonowania, historii publicznej, edukacji i dialogu międzynarodowego. Ewolucja ta nie tylko nie osłabiła pierwotnej misji muzeum, lecz przeciwnie – pogłębiła ją, czyniąc Muzeum Wolnej Białorusi jedną z kluczowych instytucji białoruskiej pamięci na emigracji.

1.2 Poszukiwanie tożsamości i określenie misji Muzeum

Proces kształtowania się Muzeum Wolnej Białorusi był i pozostaje związany z poszukiwaniem optymalnej tożsamości instytucjonalnej. Muzeum powstało w nadzwyczajnych okolicznościach – jako odpowiedź na represje, przymusową emigrację, zagrożenie utraty świadectw oraz potrzebę stworzenia bezpiecznej białoruskiej przestrzeni pamięci w Warszawie. Od samego początku nie mogło więc rozwijać się jako klasyczne muzeum z wcześniej określoną strukturą, stabilnymi zbiorami i długofalowym modelem ekspozycyjnym. Jego tożsamość kształtowała się w działaniu – poprzez gromadzenie artefaktów, organizację wydarzeń, pracę ze społecznością, rozwijanie partnerstw, prowadzenie debat publicznych oraz reagowanie na bieżące wyzwania.

Na pierwszym etapie istnienia Muzeum funkcjonowały różne wyobrażenia dotyczące jego przyszłości. Część z nich wiązała się z ideą szybkiego powrotu zbiorów i samej instytucji do demokratycznej Białorusi. Inne podejścia postrzegały Muzeum przede wszystkim jako tymczasową przestrzeń służącą zachowaniu świadectw protestów z 2020 roku. Z czasem jednak stało się oczywiste, że Muzeum ma znacznie bardziej złożoną i długofalową misję. Trwające represje na Białorusi, narastająca emigracja, wojna Rosji przeciwko Ukrainie, zagrożenie dalszą utratą białoruskiej podmiotowości kulturowej oraz potrzeba tworzenia trwałych instytucji białoruskich na emigracji pokazały, że Muzeum Wolnej Białorusi powinno rozwijać się jako samodzielna, profesjonalna instytucja w Warszawie, zachowując jednocześnie strategiczną więź z przyszłością Białorusi.

Szczególną rolę w refleksji nad tożsamością Muzeum odegrało seminarium naukowo-praktyczne „Muzealna refleksja nad transformacjami politycznymi i pamięcią sporną: perspektywy reprezentacji w kontekście Białorusi”, zorganizowane w listopadzie 2023 roku. Historycy, kulturoznawcy, muzealnicy i eksperci dyskutowali podczas niego nad możliwymi ramami tematycznymi i chronologicznymi przyszłej muzealizacji – od dokumentowania rewolucji 2020 roku i współczesnych represji po szerszą narrację dotyczącą historii białoruskiego ruchu demokratycznego i narodowego. Pomimo różnic w podejściach uczestnicy byli zgodni co do zasadniczej kwestii: instytucja powstała w Warszawie ma wyjątkowe znaczenie dla zachowania materiałów i znaczeń, których obecnie nie można bezpiecznie gromadzić ani prezentować na Białorusi.

W kolejnych latach tożsamość Muzeum stawała się coraz bardziej wyrazista. Obecnie Muzeum Wolnej Białorusi można opisać jako instytucję wielofunkcyjną, łączącą kilka wzajemnie powiązanych ról. Po pierwsze, jest to muzeum i centrum dokumentacji, które gromadzi, chroni, bada i prezentuje materialne świadectwa białoruskiej walki o wolność, godność, prawa człowieka i europejski wybór. Po drugie, jest to centrum kultury i edukacji, w którym odbywają się wystawy, wykłady, debaty, spektakle, pokazy filmowe, wydarzenia literackie, programy edukacyjne oraz inicjatywy dla dzieci i dorosłych. Po trzecie, jest to miejsce wspólnoty – „białoruski dom” w

Warszawie, gdzie Białorusini na emigracji mogą podtrzymywać więź z językiem, kulturą, historią i ze sobą nawzajem. Po czwarte, jest to przestrzeń dialogu z polską i międzynarodową publicznością, pomagająca włączać doświadczenie białoruskie w szerszy kontekst europejski.

Ten wielofunkcyjny charakter nie rozmywa muzealnej istoty instytucji, lecz przeciwnie – odpowiada współczesnemu rozumieniu muzeum jako otwartej platformy społecznej. Muzeum Wolnej Białorusi pracuje ze zbiorami, ale jednocześnie z żywą pamięcią; chroni artefakty, a zarazem tworzy warunki do składania świadectw, prowadzenia dialogu i wspólnego namysłu; buduje kolekcję muzealną, nie odrywając jej od ludzi, których historie stoją za poszczególnymi przedmiotami.

W tym sensie tożsamość muzealna Muzeum Wolnej Białorusi opiera się nie tylko na przedmiotach, ale także na relacji między artefaktem, osobistym doświadczeniem i jego znaczeniem społecznym. Suknia „Panny Młodej Biało-Czerwono-Białej”, przedmioty należące do więźniów politycznych, dokumenty represji, plakaty i symbole protestu, rzeczy białoruskich ochotników, historyczne dokumenty i dzieła sztuki stają się czymś więcej niż eksponatami. Są materialnymi świadectwami wyboru, ryzyka, solidarności, traumy, nadziei i odpowiedzialności.

Jednocześnie Muzeum coraz wyraźniej dostrzega swoją rolę w polskim i europejskim kontekście kulturowym. Nie może pozostawać wyłącznie wewnętrzną przestrzenią białoruskiej diaspory. Znajdując się w centrum Warszawy, Muzeum powinno być otwarte na polskich odwiedzających, partnerów międzynarodowych, badaczy, dziennikarzy, studentów, przedstawicieli środowisk kultury oraz wszystkich, którzy chcą lepiej zrozumieć Białoruś nie tylko poprzez wiadomości polityczne, lecz także poprzez ludzkie historie, kulturę, pamięć i doświadczenie historyczne. Dlatego jednym z kluczowych kierunków rozwoju pozostaje poszerzanie komunikacji w języku polskim i angielskim, rozwój partnerstw z polskimi instytucjami oraz tworzenie projektów ukazujących Białoruś jako część historii i współczesności Europy.

Ważnym elementem obecnej tożsamości Muzeum stało się również postrzeganie go jako „muzeum na wygnaniu”. Oznacza to nie tylko funkcjonowanie poza granicami Białorusi, lecz także szczególną misję: zachowywać to, czego nie da się zachować w kraju; prezentować to, co jest tam przemilczane lub niszczone; wspierać tych, którzy zostali zmuszeni do emigracji; oraz tworzyć potencjał dla przyszłego powrotu pamięci, wiedzy, zbiorów i praktyk muzealnych do demokratycznej Białorusi.

W tym kontekście Muzeum Wolnej Białorusi pełni również funkcję kulturowego oporu. Nie przeciwstawia się poprzez agresję polityczną, lecz poprzez ochronę języka, pamięci, artefaktów, historii, ludzkiej godności oraz prawa do własnej interpretacji przeszłości i teraźniejszości. Muzeum podkreśla, że białoruskie doświadczenie nie może zostać zawłaszczane, wymazane ani przepisane przez autorytarne państwo czy imperialną propagandę.

Tak więc misję Muzeum można obecnie sformułować następująco:

Muzeum Wolnej Białorusi w Warszawie jest muzeum, centrum kultury i edukacji, które zachowuje i prezentuje pamięć o białoruskim ruchu demokratycznym, obywatelskim oporze, represjach politycznych, wygnaniu oraz walce Białorusinów o wolność, godność człowieka i europejską przyszłość. Muzeum gromadzi i dokumentuje artefakty, historie oraz świadectwa, których nie można bezpiecznie przechowywać ani prezentować we współczesnej Białorusi, i udostępnia je poprzez wystawy, edukację, badania, programy publiczne oraz zasoby cyfrowe.

Muzeum jest miejscem przynależności dla Białorusinów na emigracji, platformą profesjonalnego i społecznego dialogu oraz przestrzenią komunikacji z polską i międzynarodową publicznością. Poprzez kulturę, pamięć i zaangażowanie społeczności wspiera wartości wolności, demokracji, solidarności, praw człowieka, białoruskiej tożsamości i europejskiego wyboru.

Z tej misji wynikają następujące wnioski dotyczące obecnej tożsamości Muzeum:

1. Muzeum Wolnej Białorusi ukształtowało się jako wielofunkcyjne muzeum, centrum kultury i dokumentacji Białorusinów w Polsce. Łączy gromadzenie i ochronę zbiorów z programem publicznym, działalnością edukacyjną, komunikacją, wsparciem społeczności oraz dialogiem międzynarodowym.
2. Funkcja muzealna pozostaje priorytetem. To właśnie kolekcje, ewidencja muzealna, dokumentacja, ochrona zbiorów, digitalizacja i interpretacja obiektów stanowią podstawę długoterminowej trwałości instytucjonalnej i odróżniają Muzeum od zwykłej przestrzeni kulturalnej.
3. Muzeum powinno rozwijać się jako trwała instytucja w Warszawie, nie rezygnując z perspektywy przyszłej roli w Białorusi. Powrót do demokratycznej Białorusi może stać się jednym z możliwych scenariuszy rozwoju, jednak już dziś Muzeum posiada samodzielną wartość jako białoruska i europejska instytucja pamięci na wygnaniu.
4. Integracja z polskim i europejskim kontekstem stanowi niezbędny warunek dalszego rozwoju. Muzeum powinno pozostać miejscem białoruskiej tożsamości, a jednocześnie tworzyć zrozumiałe i istotne przekazy dla polskiej i międzynarodowej publiczności.
5. Muzeum pracuje nie tylko z przeszłością, lecz także z teraźniejszością, która nadal trwa. Wymaga to szczególnej odpowiedzialności w pracy z osobistymi historiami, traumą, zagrożeniami politycznymi, bezpieczeństwem darczyńców i świadków oraz z interpretacją wydarzeń, które nie uzyskały jeszcze pełnego historycznego dystansu.
6. Muzeum powinno kontynuować proces profesjonalizacji. Kolejny etap rozwoju wiąże się ze wzmocnieniem polityki gromadzenia zbiorów, poprawą warunków ich przechowywania, rozwojem narzędzi cyfrowych, rozszerzeniem działalności badawczej i edukacyjnej oraz budową trwałego modelu finansowego i organizacyjnego.

1.3 Główne wyzwania w funkcjonowaniu Muzeum

W ciągu pierwszych lat działalności Muzeum Wolnej Białorusi przeszło istotny etap rozwoju instytucjonalnego. Część problemów zidentyfikowanych na początkowym etapie jego funkcjonowania została już częściowo lub w znacznym stopniu rozwiązana: muzeum uzyskało osobowość prawną, utworzyło podstawowy zespół, wypracowało system realizacji programu publicznego, rozpoczęło prowadzenie ksiąg inwentarzowych, rozwinęło działalność kolekcjonerską, stworzyło nową stronę internetową, rozpoczęło digitalizację zbiorów, umocniło sieć partnerstw i stało się jedną z najbardziej rozpoznawalnych białoruskich instytucji kulturalnych w Warszawie.

Jednocześnie w obecnych warunkach przed muzeum nadal stoi szereg wyzwań, które wyznaczają kolejny etap jego rozwoju. Nie można ich już opisywać wyłącznie jako problemów charakterystycznych dla początkowej fazy wzrostu. Są to strukturalne zadania instytucji funkcjonującej na emigracji, pracującej z pamięcią traumatyczną i politycznie wrażliwą, pełniącej jednocześnie wiele funkcji oraz dążącej do spełniania profesjonalnych standardów muzealnych.

1. Ograniczona przestrzeń i konieczność dalszego funkcjonalnego podziału

Pomieszczenia muzeum przy ul. Foksal 11 umożliwiły stworzenie aktywnej przestrzeni publicznej, jednak ich możliwości są ograniczone ze względu na powierzchnię, historyczny charakter budynku oraz brak możliwości przeprowadzenia istotnych zmian architektonicznych. Muzeum wykorzystuje tę samą przestrzeń jednocześnie do organizacji wystaw, wydarzeń, spotkań, pracy zespołu, przechowywania zbiorów oraz obsługi zaplecza technicznego. Taka wielofunkcyjność wymaga bardziej precyzyjnego planowania przestrzeni, czytelnej nawigacji, wyraźnego rozdzielenia stref publicznych, roboczych i magazynowych, a w perspektywie – poszukiwania dodatkowych pomieszczeń lub rozwiązań partnerskich umożliwiających bezpieczne przechowywanie kolekcji.

2. Ochrona zbiorów i rozwój infrastruktury magazynowej

Rozrastająca się kolekcja sprawia, że kwestia jej ochrony staje się jednym z najważniejszych zagadnień. Muzeum prowadzi już ewidencję inwentarzową, pracuje nad dokumentacją i digitalizacją obiektów, jednak budynek, w którym się znajduje, nie był pierwotnie przeznaczony do przechowywania zbiorów muzealnych. Niezbędna jest dalsza poprawa warunków przechowywania, obejmująca odpowiednie materiały opakowaniowe, kontrolę dostępu, monitoring stanu obiektów, uporządkowanie przestrzeni magazynowej, konsultacje z konserwatorami oraz poszukiwanie możliwości korzystania ze specjalistycznych magazynów, szaf, gablot lub partnerskich rozwiązań w zakresie przechowywania zbiorów.

3. Profesjonalizacja działalności muzealnej

Muzeum dysponuje niewielkim profesjonalnym zespołem, jednak zakres realizowanych zadań znacząco przekracza możliwości obecnej kadry. Równolegle prowadzone są prace nad kolekcjami, wystawami, programem publicznym, komunikacją, edukacją, dokumentacją, współpracą partnerską, pozyskiwaniem finansowania oraz obsługą odwiedzających. Dlatego jednym z kluczowych wyzwań pozostaje stopniowe zwiększanie potencjału profesjonalnego muzeum poprzez pozyskiwanie specjalistów w zakresie ochrony zbiorów, ewidencji muzealnej, edukacji, badań, komunikacji, pracy z odbiorcami oraz fundraisingu. Ważnym zasobem w tym zakresie jest Białoruskie Laboratorium Muzealne, które może stać się platformą konsultacji, wymiany wiedzy i wspólnej pracy profesjonalistów.

4. Zachowanie równowagi między funkcją muzealną a rolą centrum kultury

Jednym z największych atutów Muzeum Wolnej Białorusi jest jego otwartość oraz intensywny program publiczny. Jednocześnie duża liczba wydarzeń może konkurować z zadaniami muzealnymi, które wymagają czasu, spokoju, precyzji i koncentracji: inwentaryzacją, badaniami, opracowaniem zbiorów, digitalizacją, ich ochroną oraz przygotowywaniem wystaw. Muzeum powinno zatem wypracować trwałą równowagę pomiędzy wydarzeniami przyciągającymi publiczność, partnerów i aktywną społeczność a działalnością muzealną, która buduje jego długofalową wartość instytucjonalną.

5. Komunikacja z polską i międzynarodową publicznością

Muzeum stało się ważnym miejscem dla białoruskiej społeczności, jednak jego dalszy rozwój wymaga większej rozpoznawalności w polskiej i międzynarodowej przestrzeni kultury. Należy kontynuować rozwój komunikacji w języku polskim i angielskim, wzmacniać współpracę z polskimi mediami, muzeami, uczelniami, instytucjami kultury oraz inicjatywami miejskimi. Szczególnie istotne jest przygotowywanie takich wystaw i programów, które będą zrozumiałe nie tylko dla białoruskich odbiorców, lecz także dla publiczności polskiej, europejskiej i międzynarodowej, obejmując tematykę wspólnej historii, demokracji, praw człowieka, migracji, wojny, solidarności i tożsamości kulturowej.

6. Bezpieczeństwo ludzi, danych i zbiorów

Specyfika muzeum polega na tym, że pracuje ono z materiałami i osobami, które mogą być postrzegane jako zagrożenie przez reżim Aleksandra Łukaszenki i jego aparat propagandowy. Część darczyńców, świadków, wolontariuszy, pracowników i partnerów znajduje się w sytuacji podwyższonego ryzyka. Dlatego muzeum powinno rozwijać etyczne i bezpieczne standardy pracy z relacjami osobistymi, danymi osobowymi, publikacją materiałów, dostępem cyfrowym oraz komunikacją z osobami przebywającymi na Białorusi. Zachowanie pamięci nie może stwarzać dodatkowego zagrożenia dla tych, którzy ją przekazują.

7. Stabilność finansowa i niezależność instytucjonalna

Muzeum rozwija zróżnicowany model finansowania, obejmujący granty, prywatny sponsoring, dochody własne oraz darowizny. Pozwala to planować działalność w perspektywie średnioterminowej, jednak stabilność finansowa pozostaje jednym z najważniejszych wyzwań. Dalszy rozwój wymaga poszerzania grona darczyńców, budowania wieloletnich partnerstw, rozwijania własnych usług oraz zachowania niezależności instytucjonalnej, aby muzeum mogło realizować swoją misję niezależnie od zmian politycznych i gospodarczych.

8. Planowanie scenariuszy przyszłości

Muzeum funkcjonuje w niestabilnym kontekście geopolitycznym. Przyszłość Białorusi może rozwijać się według różnych scenariuszy – od dalszego pogłębiania zależności i zagrożenia utraty niepodległości po demokratyczne przemiany i konieczność odbudowy instytucji kultury w samej Białorusi. Dlatego Muzeum Wolnej Białorusi powinno rozwijać się elastycznie: jako stabilna instytucja działająca w Warszawie, jako narodowe archiwum i muzeum na uchodźstwie w przypadku pogorszenia sytuacji oraz jako potencjalne zaplecze dla przyszłej repatriacji wiedzy, kolekcji i profesjonalnych praktyk do demokratycznej Białorusi.

Podsumowując, główne wyzwanie kolejnego etapu rozwoju polega na zachowaniu żywego, otwartego i społecznie istotnego charakteru muzeum przy jednoczesnym wzmacnianiu jego profesjonalnych podstaw muzealnych. Muzeum Wolnej Białorusi powinno nadal pozostawać miejscem wspólnoty i solidarności, a zarazem rozwijać się jako instytucja długofalowego gromadzenia, ochrony, badania, dokumentowania i publicznej interpretacji białoruskiej pamięci.

Koncepcyjne aspekty rozwoju Muzeum Wolnej Białorusi

2.1 Kierunki rozwoju

Muzeum Wolnej Białorusi powstało jako odpowiedź na konkretną sytuację historyczną – rewolucję 2020 roku, masowe represje polityczne, przymusową emigrację oraz zagrożenie zniszczenia świadectw białoruskiego oporu obywatelskiego. Jednak w ciągu pierwszych lat działalności stało się jasne, że jego misja nie ogranicza się wyłącznie do dokumentowania jednego okresu lub jednego wydarzenia. Muzeum stopniowo ukształtowało się jako instytucja pracująca z szerszą narracją białoruskiej walki o wolność, godność ludzką, demokrację, podmiotowość narodową i europejski wybór.

W perspektywie długoterminowej Muzeum Wolnej Białorusi może stać się jednym z fundamentów przyszłej infrastruktury muzealnej i dokumentacyjnej demokratycznej Białorusi – częścią możliwego systemu instytucji pamięci lub samodzielną instytucją badającą, dokumentującą i prezentującą historię białoruskiego ruchu demokratycznego, represji politycznych, społeczeństwa obywatelskiego, emigracji i oporu wobec autorytaryzmu. Może stać się miejscem, w którym społeczeństwo białoruskie będzie analizować własne doświadczenie przemocy, oporu, solidarności, straty i nadziei.

Jednocześnie w obecnych warunkach muzeum nie może być traktowane wyłącznie jako tymczasowa struktura oczekująca na powrót do Białorusi. Już dziś funkcjonuje ono jako samodzielna białoruska i europejska instytucja w Warszawie, włączona w polski kontekst kulturalny, społeczny i muzealny. Dlatego jego rozwój powinien opierać się na dwóch wzajemnie uzupełniających się scenariuszach: wzmacnianiu muzeum jako stabilnej profesjonalnej instytucji na emigracji oraz zachowaniu jego potencjału do przyszłej roli w demokratycznej Białorusi.

Na obecnym etapie można wskazać kilka głównych kierunków rozwoju muzeum.

1. Muzeum jako instytucja pamięci i dokumentacji

Głównym kierunkiem rozwoju pozostaje budowanie muzeum jako centrum zachowania, dokumentowania i interpretacji świadectw białoruskiej walki o wolność i demokrację. Obejmuje to tworzenie kolekcji, inwentaryzację, opis, digitalizację, ochronę obiektów, gromadzenie historii osobistych i świadectw, a także tworzenie zaplecza badawczego dla przyszłych wystaw, programów edukacyjnych i publikacji.

Szczególne znaczenie tego kierunku wynika z faktu, że wiele materiałów nie może być bezpiecznie przechowywanych na Białorusi. Muzeum przejmuje funkcję ochrony dokumentalnych i materialnych świadectw, które mogą zostać zniszczone, skonfiskowane lub ukryte ze względu na obawę przed represjami.

2. Rozwój potencjału kolekcji

Kolekcja muzeum powinna rozwijać się w kilku wzajemnie powiązanych kierunkach tematycznych i chronologicznych. Początkowym rdzeniem zbiorów stały się artefakty protestów 2020 roku, dokumenty i przedmioty związane z represjami, więziami politycznymi oraz emigracją. Z czasem polityka kolekcjonerska została poszerzona i obecnie obejmuje również materiały ukazujące udział Białorusinów w obronie Ukrainy, historię białoruskiego ruchu demokratycznego od końca XX wieku, a także wcześniejsze świadectwa historyczne związane z walką Białorusinów o wolność, podmiotowość i europejski wybór.

Takie rozszerzenie nie oznacza przekształcenia muzeum w uniwersalne narodowe muzeum historyczne. Przeciwnie – pozwala ukazać wydarzenia 2020 roku i współczesny ruch demokratyczny nie jako izolowany epizod, lecz jako część długiej tradycji białoruskiego dążenia do wolności, samorządności, godności i europejskiej kultury politycznej.

3. Muzeum jako centrum kultury i edukacji

Muzeum stało się już jednym z ważnych białoruskich miejsc kultury w Warszawie. Ten kierunek powinien być utrzymywany i rozwijany, ponieważ właśnie poprzez programy publiczne muzeum podtrzymuje więź ze społecznością, poszerza grono odbiorców i przekształca kolekcje w żywe doświadczenie społeczne.

Wystawy, dyskusje, spektakle, pokazy filmowe, wieczory literackie, warsztaty, programy dla dzieci, wydarzenia upamiętniające i projekty edukacyjne pozwalają muzeum pracować nie tylko z obiektami, ale także z ludźmi. Kierunek ten ma szczególne znaczenie dla Białorusinów na emigracji, dla których muzeum jest miejscem przynależności, ciągłości kulturowej i wspólnej pamięci.

4. Integracja z polskim i europejskim kontekstem kulturowym

Muzeum Wolnej Białorusi powinno rozwijać się nie tylko jako przestrzeń białoruskiej diaspory, ale także jako otwarta instytucja dla polskiej i międzynarodowej publiczności. Wymaga to rozszerzenia komunikacji w języku polskim i angielskim, rozwoju partnerstw z polskimi muzeami, uniwersytetami, centrami kultury, mediami i organizacjami społecznymi.

Szczególnie perspektywiczne są tematy relacji białorusko-polskich, wspólnej historii, migracji, pamięci o totalitaryzmie, demokratycznego oporu, solidarności z Ukrainą oraz europejskiego wyboru Białorusi. To właśnie poprzez te tematy muzeum może stać się zrozumiałe i istotne dla szerszej publiczności w Polsce i Europie.

5. Rozwój cyfrowy i dostęp do odbiorców na Białorusi

Kierunek cyfrowy jest jednym z kluczowych dla muzeum działającego na emigracji. Pozwala on rozszerzać dostęp do kolekcji i wiedzy dla osób, które nie mogą fizycznie odwiedzić muzeum w Warszawie. Jest to szczególnie ważne dla Białorusinów mieszkających na Białorusi, gdzie niezależna historia, pamięć o protestach, represjach i ruchu demokratycznym podlegają cenzurze lub są niszczone.

Digitalizacja kolekcji, prezentacje online, wystawy wirtualne, materiały edukacyjne, zasoby archiwalne i bezpieczne formy komunikacji cyfrowej powinny stać się ważnym elementem dalszego rozwoju. Przestrzeń cyfrowa nie zastępuje fizycznego muzeum, ale rozszerza jego obecność, dostępność i oddziaływanie.

6. Muzeum jako centrum profesjonalne i platforma białoruskiej społeczności muzealnej

Białoruskie Laboratorium Muzealne stało się ważnym krokiem w rozwoju muzeum jako profesjonalnego centrum. Łączy ono pracowników muzeów i specjalistów w dziedzinie dziedzictwa kulturowego, którzy znaleźli się na emigracji, oraz tworzy warunki do wymiany wiedzy, edukacji, wspólnych projektów i profesjonalnego wsparcia.

W perspektywie kierunek ten może uczynić Muzeum Wolnej Białorusi jedną z kluczowych instytucji zachowujących ludzki i intelektualny potencjał białoruskiego sektora muzealnego. Jest to ważne zarówno dla działalności na emigracji, jak i dla przyszłej odbudowy instytucji kultury w demokratycznej Białorusi.

7. Rozwój scenariuszowy i przyszła rola na Białorusi

Muzeum powinno być przygotowane na różne scenariusze przyszłości. W przypadku pogorszenia sytuacji i dalszego zagrożenia białoruskiej niezależności będzie ono w coraz większym stopniu pełnić rolę narodowego archiwum i muzeum na emigracji, chroniąc to, co może zostać wymazane lub zawłaszczane przez agresywną politykę imperialną.

W przypadku demokratycznych zmian na Białorusi muzeum może stać się podstawą lub partnerem dla stworzenia nowej instytucji muzealnej i dokumentacyjnej w kraju. Część kolekcji, wiedzy, profesjonalnych praktyk i kontaktów może zostać wykorzystana do uzupełnienia luk w publicznej historii współczesnej Białorusi. Jednocześnie przestrzeń w Warszawie może pozostać europejskim oddziałem lub centrum dialogu białorusko-polskiego i międzynarodowego.

Podsumowując, Muzeum Wolnej Białorusi rozwija się jako instytucja kompleksowa: muzeum, centrum dokumentacji, przestrzeń kultury, zasób edukacyjny, profesjonalny hub oraz miejsce wspólnoty. Jego przyszłość zależy od zdolności utrzymania równowagi pomiędzy tymi funkcjami, bez utraty tego, co najważniejsze – muzealnej pracy ze zbiorami, pamięcią, świadectwami i publiczną interpretacją białoruskiego doświadczenia.

2.2 Misja, wartości i wizja muzeum

Misja stanowi podstawę działalności każdej instytucji muzealnej. Określa, po co muzeum istnieje, wobec kogo ponosi odpowiedzialność, jakie wartości reprezentuje oraz w jaki sposób pracuje z kolekcjami, odbiorcami i społeczeństwem. Dla Muzeum Wolnej Białorusi misja ma szczególne znaczenie, ponieważ instytucja powstała nie w stabilnych warunkach, lecz w sytuacji represji, wygnania, zagrożenia utraty pamięci i konieczności prowadzenia kulturowego oporu.

Obecnie misję Muzeum Wolnej Białorusi można sformułować w następujący sposób:

Muzeum Wolnej Białorusi w Warszawie – to centrum muzealne, kulturalne i edukacyjne, które zachowuje i prezentuje pamięć o białoruskim ruchu demokratycznym, oporze obywatelskim, represjach politycznych, wygnaniu oraz walce Białorusinów o wolność, godność ludzką i europejską przyszłość.

Muzeum gromadzi, dokumentuje, przechowuje i interpretuje artefakty, historie oraz świadectwa, których bezpieczne gromadzenie i prezentowanie nie jest możliwe we współczesnej Białorusi. Udostępnia je poprzez wystawy, programy edukacyjne, badania, wydarzenia publiczne oraz zasoby cyfrowe.

Muzeum jest miejscem przynależności dla Białorusinów na emigracji, platformą profesjonalnego i społecznego dialogu, a także przestrzenią komunikacji z polską i międzynarodową publicznością. Poprzez kulturę, pamięć, edukację i udział społeczności wspiera wartości wolności, demokracji, solidarności, praw człowieka, białoruskiej tożsamości i europejskiego wyboru.

Misja ta opiera się na kilku kluczowych zasadach.

1. Zachowanie pamięci i świadectw

Muzeum bierze na siebie odpowiedzialność za zachowanie materialnych i niematerialnych świadectw białoruskiej walki o wolność i demokrację. Szczególna uwaga poświęcona jest artefaktom, dokumentom i osobistym historiom zagrożonym zniszczeniem, konfiskatą lub zapomnieniem. Muzeum pracuje z pamięcią nie jako z abstrakcyjną kategorią, lecz jako z konkretnymi przedmiotami, głosami i losami ludzi.

2. Godność ludzka i prawa człowieka

Podstawową ramą etyczną muzeum jest szacunek dla ludzkiej godności. Muzeum opowiada o osobach, które doświadczyły represji, więzienia, wygnania, tortur i utraty domu, ale także o osobach, które zachowały zdolność do solidarności, twórczości, oporu i odpowiedzialności. Prawo do pamięci, prawo do głosu i prawo do własnej historii są dla muzeum nieodłączną częścią praw człowieka.

3. Wolność i demokracja

Muzeum Wolnej Białorusi istnieje jako przestrzeń afirmująca wartości wolności, demokracji, odpowiedzialności obywatelskiej i prawa społeczeństwa do samostanowienia. Nie tylko dokumentuje fakty przemocy politycznej, ale również pokazuje, że społeczeństwo białoruskie posiada własną demokratyczną tradycję, własną historię oporu i własną wizję przyszłości.

4. Białoruska tożsamość i ciągłość kulturowa

W warunkach emigracji muzeum pełni funkcję zachowania języka białoruskiego, kultury, symboli, pamięci historycznej i wspólnego doświadczenia. Pomaga Białorusinom na wygnaniu nie utracić więzi z ojczyzną oraz przekazywać tę więź kolejnym pokoleniom. Jednocześnie muzeum przedstawia kulturę białorską polskiej i międzynarodowej publiczności jako żywą, współczesną i europejską.

5. Solidarność i udział społeczności

Muzeum rozwija się razem ze społecznością, dla której i z którą pracuje. Darczyńcy, wolontariusze, byli więźniowie polityczni, rodziny osób represjonowanych, artyści, badacze, weterani, aktywiści i przedstawiciele diaspory nie tylko odwiedzają muzeum, ale także uczestniczą w jego tworzeniu. Przekazują przedmioty, opowiadają historie, występują podczas wydarzeń, pomagają w organizacji, doradzają i współtworzą znaczenia. Udział społeczności jest jednym z fundamentów publicznej jakości muzeum.

6. Europejski wybór i dialog międzynarodowy

Muzeum traktuje historię białoruskiego ruchu demokratycznego jako część europejskiej historii walki o wolność, prawa człowieka i godność. Białoruś nie znajduje się poza Europą – jest częścią jej przestrzeni kulturowej, historycznej i politycznej. Muzeum dąży do tego, aby doświadczenie białoruskie było zrozumiałe dla polskiej i międzynarodowej publiczności oraz aby wspierać dialog między społeczeństwami białoruskim, polskim i europejskim.

7. Profesjonalizm i odpowiedzialność wobec kolekcji

Misja muzealna wymaga profesjonalnego podejścia do kolekcji. Przedmioty trafiające do muzeum powinny być odpowiednio zarejestrowane, opisane, zabezpieczone, zbadane i interpretowane. Muzeum dąży do rozwijania ewidencji, digitalizacji, przechowywania i działalności

wystawienniczej zgodnie ze współczesnymi standardami muzealnymi, rozumiejąc, że kolekcje są nie tylko zasobem dla dzisiejszych programów, ale również odpowiedzialnością wobec przyszłych pokoleń.

Wartości muzeum

Wartości Muzeum Wolnej Białorusi bezpośrednio wynikają z jego misji i codziennej praktyki. Należą do nich:

- **wolność** – jako prawo człowieka i społeczeństwa do samostanowienia, myśli, słowa, wyboru i godnego życia;
- **godność ludzka** – jako główna etyczna podstawa pracy z historiami represji, traumy i oporu;
- **demokracja** – jako wartość, którą muzeum nie tylko dokumentuje, ale także praktykuje poprzez otwartość, udział i dialog;
- **pamięć** – jako forma odpowiedzialności wobec tych, którzy walczyli, cierpieli, zginęli, byli zmuszeni wyjechać lub nadal żyją w niebezpieczeństwie;
- **solidarność** – jako zasada wzajemnego wsparcia, wspólnej pracy i troski o osoby, które doświadczyły represji, wygnania lub wojny;
- **białoruska tożsamość** – jako żywe połączenie języka, kultury, historii, symboli, doświadczenia obywatelskiego i europejskiej przynależności;
- **otwartość** – jako gotowość do współpracy z różnymi odbiorcami, instytucjami, społecznościami i partnerami międzynarodowymi;
- **odpowiedzialność profesjonalna** – jako obowiązek zachowania, opisywania, badania i prezentowania kolekcji z poszanowaniem standardów muzealnych oraz ludzi związanych z przedmiotami.

Wizja muzeum

Wizja Muzeum Wolnej Białorusi określa miejsce, które instytucja zamierza zajmować w przyszłości. Uwzględnia zarówno aktualną sytuację wygnania i represji, jak i możliwe zmiany historyczne, które mogą nastąpić na Białorusi.

Muzeum Wolnej Białorusi dąży do tego, aby stać się trwałą europejską instytucją białoruskiej pamięci na emigracji – profesjonalnie zorganizowaną, społecznie znaczącą, otwartą na różne grupy odbiorców i zdolną do zachowania dziedzictwa białoruskiego ruchu demokratycznego dla przyszłych pokoleń.

W najbliższej i średnioterminowej perspektywie muzeum postrzega siebie jako:

- muzeum i centrum dokumentacji, które zachowuje i bada artefakty, dokumenty oraz osobiste świadectwa białoruskiej walki o wolność;
- białoruski dom kultury w Warszawie, w którym podtrzymywane są język, tożsamość, solidarność i więź z ojczyzną;
- publiczną europejską platformę, która wyjaśnia polskiej i międzynarodowej publiczności doświadczenie białoruskie;
- cyfrowy most łączący z Białorusinami w kraju, zapewniający bezpieczny dostęp do pamięci i wiedzy cenzurowanej lub niszczonej na Białorusi;
- profesjonalny hub, który poprzez Białoruskie Laboratorium Muzealne zachowuje i rozwija potencjał intelektualny białoruskiej społeczności muzealnej;
- potencjalną podstawę przyszłego muzeum i centrum dokumentacyjnego w demokratycznej Białorusi.

W przypadku pogłębienia zagrożenia dla białoruskiej niezależności muzeum będzie wzmacniać swoją rolę jako narodowe archiwum i muzeum na wygnaniu, zdolne do zachowania tego, co może zostać wymazane, zniszczone lub zawłaszczane przez autorytarną i imperialną politykę. W przypadku demokratycznych zmian na Białorusi muzeum będzie gotowe uczestniczyć w procesie powrotu pamięci, kolekcji, wiedzy i profesjonalnych praktyk do ojczyzny, zachowując jednocześnie warszawską przestrzeń jako europejskie centrum dialogu białorusko-polskiego i międzynarodowego.

Tym samym wizja Muzeum Wolnej Białorusi łączy dwa wymiary: trwały rozwój w Warszawie oraz odpowiedzialność wobec przyszłości Białorusi. Muzeum dąży nie tylko do zachowania przeszłości, ale także do tworzenia instytucjonalnych, kulturowych i profesjonalnych warunków dla demokratycznej przyszłości białoruskiego społeczeństwa.

Strategiczne kierunki rozwoju

3.1 Status prawny i stabilność instytucjonalna muzeum

W pierwszych latach swojego istnienia Muzeum Wolnej Białorusi dokonało ważnego kroku w kierunku stabilizacji instytucjonalnej. 5 maja 2023 roku uzyskało status samodzielnej osoby prawnej w Polsce i funkcjonuje jako zarejestrowana organizacja społeczna – Stowarzyszenie „Muzeum Wolnej Białorusi”. Status ten pozwolił muzeum uporządkować swoją działalność w ramach prawnych, rozwijać partnerstwa, zawierać umowy, pozyskiwać finansowanie, zatrudniać pracowników, realizować projekty oraz funkcjonować jako niezależna, niekomercyjna instytucja kultury.

Jednocześnie sama rejestracja jako organizacja społeczna nie wyczerpuje kwestii statusu muzealnego. Muzeum Wolnej Białorusi już obecnie realizuje podstawowe funkcje instytucji muzealnej: gromadzi i opracowuje kolekcje, prowadzi ewidencję inwentarzową, dokumentuje i opisuje obiekty, pracuje nad ich digitalizacją, prezentuje zbiory na wystawach i w programach publicznych oraz rozwija działalność edukacyjną i badawczą. To właśnie te funkcje określają jego muzealny charakter i tworzą podstawę do dalszego prawnego oraz profesjonalnego umocowania w polskim i europejskim środowisku muzealnym.

Zgodnie z polskim ustawodawstwem muzeum jest rozumiane jako niekomercyjna organizacja, która gromadzi i przechowuje materialne oraz niematerialne dziedzictwo, tworzy kolekcje, upowszechnia wiedzę o wartościach kultury, kształtuje środowisko poznawcze i estetyczne oraz zapewnia dostęp do zbiorów. Aby w pełni odpowiadać tym wymaganiom, instytucja musi posiadać nie tylko misję i kolekcje, ale również odpowiednie warunki ich przechowywania, opisu, zabezpieczenia, udostępniania i interpretacji.

Z tej perspektywy kolejnym etapem rozwoju Muzeum Wolnej Białorusi jest nie tylko utrzymanie obecnego statusu prawnego, ale również stopniowe zbliżanie się do profesjonalnych standardów muzealnych, które w przyszłości mogą umożliwić bardziej trwałe uznanie muzeum w polskim i europejskim systemie muzealnym. Obejmuje to kilka kluczowych zadań.

Po pierwsze, konieczne jest dalsze rozwijanie systemu ewidencji muzealnej. Muzeum już prowadzi księgi inwentarzowe i opisuje obiekty według struktury zgodnej ze standardem rekomendowanym przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP oraz odpowiadającym międzynarodowemu standardowi Spectrum 5.0. Kierunek ten powinien być kontynuowany poprzez ujednolicanie opisów, doprecyzowanie praw własności i pochodzenia obiektów, stworzenie cyfrowej bazy danych, regularną aktualizację informacji oraz zapewnienie bezpieczeństwa danych.

Po drugie, należy rozwijać system ochrony i przechowywania kolekcji. Warunki historycznego budynku przy ulicy Foksal 11 nie pozwalają na stworzenie w pełni klasycznego magazynu muzealnego, dlatego muzeum powinno stosować kombinację realistycznych rozwiązań:

profesjonalne pakowanie, kontrolę dostępu, monitoring stanu zachowania obiektów, specjalistyczne szafy i gabloty, konsultacje z konserwatorami oraz współpracę partnerską z instytucjami, które mogą wspierać działania w zakresie ochrony i konserwacji zbiorów.

Po trzecie, konieczne jest zapewnienie stabilności instytucjonalnej poprzez rozwój zespołu i systemu zarządzania. Obecnie muzeum działa przy niewielkim zespole, który realizuje szeroki zakres zadań. W przyszłości konieczne jest stopniowe wzmocnienie kompetencji w obszarach zarządzania kolekcjami, konserwacji, edukacji, badań, komunikacji, pracy z publicznością, fundraisingu oraz zarządzania administracyjnego. Część tych działań może być realizowana poprzez rozwój własnego zespołu, a część poprzez sieć ekspertów, partnerów, wolontariuszy oraz Białoruskie Laboratorium Muzealne.

Po czwarte, muzeum powinno nadal wzmocniać swój model finansowania. Obecnie opiera się on na wsparciu grantowym, prywatnym sponsoringu, własnych przychodach oraz darowiznach. Taki model mieszany pozwala ograniczać zależność od jednego źródła finansowania. Jednak dla długoterminowej stabilności konieczne jest poszerzanie grona darczyńców, rozwijanie wieloletnich programów wsparcia, współpraca z polskimi i europejskimi funduszami, poszukiwanie możliwości finansowania instytucjonalnego oraz rozwijanie własnych usług, przy zachowaniu niekomercyjnego charakteru muzeum.

Po piąte, muzeum powinno nadal rozwijać system zarządzania i odpowiedzialności. Jako organizacja społeczna posiada ono organy zarządzające i mechanizmy wewnętrznej kontroli, jednak wraz ze wzrostem kolekcji, budżetów, partnerstw i znaczenia publicznego rośnie potrzeba wprowadzania przejrzystych procedur podejmowania decyzji, sprawozdawczości finansowej, polityk dotyczących pracy z kolekcjami, zasad etycznych, bezpieczeństwa danych osobowych oraz mechanizmów oceny działalności.

Szczególne znaczenie ma kwestia przyszłego statusu muzeum w odniesieniu do Białorusi. Muzeum Wolnej Białorusi powstało na emigracji, ale jego misja jest bezpośrednio związana z narodem białoruskim i przyszłością demokratycznej Białorusi. Dlatego jego rozwój prawny i instytucjonalny w Polsce nie powinien wykluczać możliwości przyszłej repatriacji części kolekcji, wiedzy i praktyk do Białorusi w przypadku zmiany warunków politycznych. Przeciwnie – im bardziej profesjonalnie i stabilnie muzeum będzie rozwijać się obecnie, tym większym zasobem stanie się dla przyszłej odbudowy białoruskiej infrastruktury kulturalnej i muzealnej.

Jednocześnie należy przyjąć, że nawet w przypadku demokratycznych zmian na Białorusi warszawska siedziba muzeum może i powinna zachować swoje znaczenie. Dla części białoruskiej diaspory Polska stała się już miejscem długotrwałego życia, pracy, nauki i tworzenia nowych wspólnot. Dlatego Muzeum Wolnej Białorusi w Warszawie może pozostać europejskim centrum białoruskiej pamięci, dialogu białorusko-polskiego, międzynarodowej solidarności oraz prezentowania tematyki białoruskiej w Europie.

Podsumowując, strategicznym zadaniem w obszarze statusu prawnego i stabilności instytucjonalnej jest rozwijanie muzeum jako niekomercyjnej, profesjonalnej, odpowiedzialnej i elastycznej instytucji, zdolnej działać w różnych możliwych scenariuszach historycznych. W obecnych warunkach oznacza to wzmacnianie prawnych, organizacyjnych, finansowych i muzealnych podstaw jego funkcjonowania w Polsce. W perspektywie długoterminowej – przygotowanie do roli jednego z kluczowych centrów białoruskiej pamięci zarówno na emigracji, jak i w przyszłej demokratycznej Białorusi.

3.2 Rozwój potencjału kolekcyjnego i centrum dokumentacji

Działalność kolekcyjna i dokumentacyjna stanowi podstawę tożsamości muzealnej Muzeum Wolnej Białorusi. To właśnie ona odróżnia muzeum od przestrzeni kulturalnej, centrum społecznego czy klubu dyskusyjnego. Program publiczny, edukacja, wystawy i komunikacja mogą mieć długoterminową wartość jedynie wtedy, gdy opierają się na systematycznie gromadzonych, opisanych, zabezpieczonych i interpretowanych kolekcjach.

Początkowo kolekcja muzeum była tworzona wokół wydarzeń białoruskiej rewolucji 2020 roku. Były to przedmioty związane z protestami, dokumenty, plakaty, symbole, rzeczy osobiste uczestników pokojowych demonstracji, dzieła sztuki, materiały dotyczące represji oraz solidarności. Taki kierunek był naturalny, ponieważ właśnie wydarzenia 2020 roku stały się bezpośrednią przyczyną powstania muzeum oraz wymuszonej emigracji znacznej części białoruskiego społeczeństwa obywatelskiego.

Z czasem stało się jasne, że wydarzenia 2020 roku należy przedstawiać nie w izolacji, lecz w szerszym kontekście historycznym. Białoruska rewolucja, masowe represje, opór społeczny, solidarność, emigracja i europejski wybór są częścią dłuższej historii białoruskiej walki o wolność, godność, prawa człowieka, podmiotowość narodową i demokratyczną przyszłość. Dlatego polityka kolekcjonerska muzeum została rozszerzona zarówno pod względem tematycznym, jak i chronologicznym.

Na obecnym etapie kolekcja Muzeum Wolnej Białorusi obejmuje kilka głównych obszarów tematycznych:

- 1. Białoruska rewolucja i protesty 2020 roku.** Artefakty pokojowych demonstracji, symbole protestu, plakaty, ulotki, rzeczy osobiste uczestników, wypowiedzi artystyczne, materiały fotograficzne i filmowe oraz świadectwa uczestników wydarzeń.
- 2. Represje polityczne i losy więźniów politycznych.** Dokumenty, listy, przedmioty, osobiste historie, materiały związane ze sprawami sądowymi, uwięzieniem, tzw. „chemią domową”, emigracją, życiem po zwolnieniu oraz solidarnością z więźniami politycznymi.
- 3. Białoruska emigracja po 2020 roku.** Materiały ukazujące doświadczenie przymusowego wyjazdu, adaptacji, tworzenia nowych wspólnot, inicjatyw kulturalnych, mediów, organizacji oraz form solidarności w Polsce i innych krajach.
- 4. Białoruś w systemie autorytarnej i totalitarnej kontroli.** Świadectwa przemocy państwowej, nacisku ideologicznego, cenzury, prześladowań, likwidacji niezależnych instytucji, niszczenia przestrzeni kulturalnej i edukacyjnej, a także osobiste historie oporu.

5. Białorusini w obronie Ukrainy. Przedmioty, dokumenty i historie związane z białoruskimi ochotnikami, wolontariuszami oraz inicjatywami solidarnościowymi zaangażowanymi w sprzeciw wobec rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie.

6. Historia białoruskiego ruchu demokratycznego i narodowego. Materiały ukazujące dłuższą tradycję białoruskiej walki o wolność, samorządność, prawa człowieka, kulturę narodową i europejski wybór. Obejmują one dokumenty i artefakty związane z procesami społeczno-politycznymi końca XX wieku, a także wcześniejsze świadectwa historyczne. Najstarszy dokument w kolekcji muzeum pochodzi z 1773 roku.

7. Relacje białorusko-polskie i dialog międzykulturowy. Materiały ukazujące historyczne, kulturowe, polityczne i społeczne związki między Białorusinami i Polakami, w tym współczesną solidarność, wsparcie dla białoruskiej społeczności demokratycznej w Polsce oraz kształtowanie białoruskiej obecności w Warszawie.

Takie tematyczne rozszerzenie nie oznacza odejścia od pierwotnej misji muzeum. Przeciwnie – pozwala głębiej zrozumieć wydarzenia współczesności. Protesty 2020 roku, represje polityczne i emigracja stają się częścią dłuższego procesu historycznego, w którym społeczeństwo białoruskie wielokrotnie potwierdzało swoje prawo do wolności, podmiotowości, kultury i europejskiej przynależności.

Kolekcja muzeum ma nie tylko charakter historyczny, ale również etyczny. Wiele obiektów trafia do muzeum od osób, które bezpośrednio doświadczyły protestów, więzienia, prześladowań, przymusowego wyjazdu lub wojny. Dlatego praca muzealna z tymi materiałami wymaga szczególnej uwagi wobec pochodzenia obiektów, osobistych historii, bezpieczeństwa darczyńców i świadków, prawa do publikacji, anonimowości oraz delikatnej interpretacji traumatycznych doświadczeń.

Podstawowe metody tworzenia kolekcji obejmują:

- przyjmowanie obiektów o wartości muzealnej od osób prywatnych, rodzin, wspólnot i organizacji;
- dokumentowanie osobistych historii związanych z przekazywanymi przedmiotami;
- nagrywanie wywiadów i świadectw uczestników wydarzeń;
- gromadzenie dokumentów, materiałów drukowanych, fotografii i nagrań audiowizualnych;
- pozyskiwanie wybranych artefaktów historycznych odpowiadających profilowi muzeum;
- współpracę z innymi białoruskimi i międzynarodowymi instytucjami, archiwami, inicjatywami oraz prywatnymi kolekcjonerami;
- digitalizację materiałów i tworzenie kopii cyfrowych w sytuacjach, gdy przekazanie oryginałów jest niemożliwe lub niebezpieczne.

Szczególne znaczenie ma kierunek dokumentacyjny. Muzeum Wolnej Białorusi powinno rozwijać się nie tylko jako miejsce przechowywania obiektów, ale również jako centrum systematycznego gromadzenia informacji, świadectw i kontekstu. W przypadku historii współczesnej, która nadal trwa, jest to szczególnie ważne: przedmiot pozbawiony swojej historii może utracić znaczną część znaczenia, a osobiste świadectwo bez materialnego nośnika może być trudniejsze do włączenia w muzealną narrację. Zadaniem muzeum jest więc łączenie artefaktu, opowieści, dokumentu, materiału wizualnego i kontekstu historycznego.

Muzeum prowadzi już księgi inwentarzowe, w których rejestrowane są podstawowe dane dotyczące obiektów: numer inwentarzowy, data przyjęcia, liczba, nazwa, opis, autor lub producent, czas i miejsce powstania, materiał, technika wykonania, wymiary, pochodzenie oraz uwagi. W swojej działalności dokumentacyjnej muzeum kieruje się standardem rekomendowanym przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP oraz zgodnym ze standardem Spectrum 5.0. Pozwala to stopniowo zbliżać system ewidencji do profesjonalnych wymogów muzealnych i tworzyć podstawę do dalszej integracji z polską i europejską praktyką muzealną.

Digitalizacja jest jednym z priorytetowych kierunków rozwoju. Pełni ona kilka funkcji: zapewnia dodatkowe bezpieczeństwo informacji o obiektach, poszerza dostęp dla badaczy i odwiedzających, umożliwia prezentację kolekcji Białorusinom w różnych krajach oraz tworzy możliwość bezpiecznego dostępu dla odbiorców na Białorusi. Cyfrowa kolekcja i zasoby online powinny rozwijać się jako pełnoprawny element infrastruktury muzealnej, a nie jedynie jako uzupełnienie fizycznej ekspozycji.

W perspektywie długoterminowej Muzeum Wolnej Białorusi może rozwijać pełnoprawne centrum dokumentacji obejmujące fundusz muzealny, archiwum, mediatekę, cyfrową bazę danych, bibliotekę oraz zasoby badawcze. Potencjalne funkcje takiego centrum mogą obejmować:

- przechowywanie i systematyzację obiektów muzealnych oraz dokumentów;
- gromadzenie i archiwizację osobistych świadectw;
- tworzenie tematycznych baz danych;
- wsparcie dla badaczy, dziennikarzy, studentów i inicjatyw edukacyjnych;
- przygotowywanie materiałów wystawienniczych i edukacyjnych;
- projekty wydawnicze i publikacyjne;
- organizację seminariów, konferencji, webinarów i programów badawczych;
- współpracę z białoruskimi, polskimi i międzynarodowymi archiwami, muzeami oraz ośrodkami naukowymi.

Osobnym zadaniem pozostaje bezpieczeństwo działalności dokumentacyjnej. Muzeum pracuje z materiałami, które mogą być wrażliwe dla osób przebywających na Białorusi lub dla ich rodzin pozostających w kraju. Dlatego konieczne jest rozwijanie wewnętrznych zasad dotyczących pracy

z danymi osobowymi, fotografiami, nagraniami, świadectwami, warunkami publikacji, anonimizacją oraz dostępem do materiałów. Jest to szczególnie ważne w przypadku kolekcji cyfrowej i publikacji internetowych.

Podsumowując, rozwój potencjału kolekcyjnego i centrum dokumentacji jest strategicznym kierunkiem, od którego zależy przyszłość muzeum jako profesjonalnej instytucji. To właśnie kolekcje i związane z nimi historie tworzą wyjątkowość Muzeum Wolnej Białorusi. Pozwalają mu być nie tylko miejscem wydarzeń, ale przede wszystkim instytucją pamięci, która zachowuje świadectwa białoruskiego doświadczenia dla współczesnych, przyszłych pokoleń oraz przyszłej demokratycznej Białorusi.

3.3 Działalność ekspozycyjna i wystawiennicza

Działalność ekspozycyjna i wystawiennicza jest jednym z głównych sposobów, poprzez które Muzeum Wolnej Białorusi realizuje swoją misję wobec publiczności. To właśnie wystawy pozwalają przekształcić kolekcje, dokumenty i osobiste historie w zrozumiałe narracje muzealne, dostępne dla białoruskiej, polskiej i międzynarodowej publiczności.

Od momentu otwarcia muzeum rozwijało intensywną i różnorodną praktykę wystawienniczą. W jego programie realizowane były projekty artystyczne, dokumentalne, upamiętniające i interdyscyplinarne, związane z białoruskimi protestami, represjami politycznymi, losem więźniów politycznych, emigracją, solidarnością z Ukrainą, kulturą białoruską oraz współczesną twórczością artystyczną. Oprócz właściwych prezentacji muzealnych muzeum regularnie organizuje również wydarzenia teatralne, literackie, muzyczne, dyskusyjne i performatywne, które często rozwijają lub pogłębiają tematy poruszane na wystawach.

Na obecnym etapie działalność wystawiennicza muzeum pełni kilka podstawowych funkcji.

1. Publiczna interpretacja kolekcji

Wraz z rozwojem kolekcji muzeum coraz aktywniej wykorzystuje własne obiekty jako podstawę projektów wystawienniczych. Pozwala to stopniowo przechodzić od modelu przestrzeni kulturalnej do bardziej wyraźnego modelu muzealnego, w którym artefakty, dokumenty i osobiste historie stają się centrum komunikacji z publicznością.

Szczególnie ważne jest, aby każdy przedmiot był prezentowany nie tylko jako obiekt wizualny lub pamiątkowy, ale również jako świadectwo konkretnego ludzkiego doświadczenia i kontekstu historycznego.

2. Muzealizacja współczesnej historii

Muzeum pracuje z historią, która jeszcze się nie zakończyła i nadal się kształtuje. Wydarzenia 2020 roku, represje polityczne, emigracja, wojna w Ukrainie, walka o białoruską tożsamość i europejski wybór nie posiadają jeszcze pełnego dystansu historycznego. Dlatego działalność wystawiennicza muzeum powinna łączyć precyzję, podejście badawcze, ostrożność etyczną i otwartość na różnorodne świadectwa osobiste.

Muzeum nie powinno spieszyć się z tworzeniem jednej ostatecznej interpretacji wydarzeń. Zamiast tego może tworzyć przestrzeń dla historii publicznej, w której artefakty, dokumenty, osobiste opowieści, wypowiedzi artystyczne i komentarze badawcze wchodzą ze sobą w dialog. Takie podejście pozwala unikać uproszczonych schematów, uwzględniać różnorodność doświadczeń i zachowywać zaufanie społeczności.

3. Praca z traumą i świadectwami osobistymi

Znaczna część tematów, którymi zajmuje się muzeum, związana jest z przemocą, stratą, wygnaniem, uwięzieniem, wojną i zagrożeniem. Dlatego działalność ekspozycyjna musi uwzględniać etyczne aspekty przedstawiania doświadczeń traumatycznych.

Osobiste historie więźniów politycznych, byłych więźniów, rodzin osób represjonowanych, uchodźców, wolontariuszy i ochotników wymagają uważnego podejścia, zgody na publikację, poszanowania prywatności oraz świadomości możliwych zagrożeń dla osób pozostających na Białorusi. W tym sensie wystawa muzealna nie powinna być wyłącznie informacyjna lub emocjonalna. Powinna tworzyć warunki dla godnego świadectwa, refleksji i dialogu, nie zamieniając ludzkiego cierpienia w efektowny materiał wizualny.

4. Połączenie podejścia dokumentalnego i artystycznego

Jedną z mocnych stron Muzeum Wolnej Białorusi jest zdolność łączenia materiałów dokumentalnych z formami artystycznymi i performatywnymi. Współczesna sztuka białoruska, teatr, literatura, muzyka i fotografia często stają się sposobem interpretacji doświadczeń politycznych i ludzkich.

Dlatego program wystawienniczy muzeum może rozwijać się na styku dokumentacji muzealnej, sztuki współczesnej, historii publicznej i edukacji obywatelskiej. Takie podejście jest szczególnie ważne dla odbiorców, którzy nie zawsze są gotowi poznawać temat białoruski poprzez samą suchą informację historyczną. Sztuka pozwala ukazać złożone tematy poprzez emocje, obraz, głos, ciało, przestrzeń i osobiste doświadczenie.

5. Wystawy czasowe i elastyczny model ekspozycyjny

Ze względu na ograniczoną powierzchnię muzeum i wielofunkcyjny charakter jego przestrzeni stworzenie dużej stałej ekspozycji nie jest obecnie najbardziej realistycznym scenariuszem. Bardziej efektywnym modelem na tym etapie pozostaje system wystaw czasowych, tematycznych i mobilnych, które pozwalają elastycznie reagować na aktualne tematy, stopniowo wprowadzać nowe obiekty z kolekcji do przestrzeni publicznej oraz testować przyszłe narracje wystawiennicze.

Jednocześnie muzeum powinno rozwijać elementy bardziej stabilnej prezentacji muzealnej – niewielkie stałe lub półstałe moduły przedstawiające misję muzeum, główne tematy kolekcji, historię jego powstania, wybrane znaczące obiekty oraz podstawowe linie narracyjne. Takie rozwiązania pomogą odwiedzającym, szczególnie polskim i międzynarodowym, szybko zrozumieć, czym jest Muzeum Wolnej Białorusi i dlaczego działa ono w Warszawie.

6. Wystawa jako narzędzie dialogu z polską i międzynarodową publicznością

Muzeum powinno nadal tworzyć wystawy zrozumiałe nie tylko dla Białorusinów, ale również dla polskiej i międzynarodowej publiczności. W tym celu ważne jest stosowanie wielojęzycznych tekstów, jasnej struktury, kontekstu historycznego, perspektyw porównawczych oraz tematów o uniwersalnym znaczeniu: wolności, represji, migracji, wojny, tożsamości, solidarności, praw człowieka i pamięci kulturowej.

Szczególny potencjał mają wystawy poświęcone relacjom białorusko-polskim, wspólnej historii, obecności Białorusinów w Polsce, wsparciu udzielanemu Białorusinom przez polskie społeczeństwo oraz roli Warszawy jako miejsca białoruskiej pamięci i emigracji politycznej.

7. Wystawy cyfrowe i mobilne

Wystawy cyfrowe powinny stać się ważnym uzupełnieniem fizycznej działalności ekspozycyjnej. Pozwalają one prezentować kolekcje i historie osobom, które nie mogą przyjechać do Warszawy – w tym Białorusinom mieszkającym na Białorusi, diasporze w innych krajach, badaczom, dziennikarzom i partnerom międzynarodowym. Wystawy cyfrowe mogą być również bezpieczną formą pracy z materiałami wrażliwymi, kiedy fizyczna prezentacja lub pełna publikacja nie zawsze jest możliwa.

Z kolei wystawy mobilne mogą rozszerzać obecność muzeum w Polsce i innych krajach europejskich, umożliwiając prezentację tematyki białoruskiej na uniwersytetach, w centrach kultury, muzeach, bibliotekach i przestrzeniach publicznych.

W najbliższej perspektywie rozwój działalności ekspozycyjno-wystawienniczej Muzeum Wolnej Białorusi powinien przebiegać w następujących kierunkach:

1. Tworzenie wystaw tematycznych na podstawie własnych kolekcji muzeum.
2. Stopniowe formowanie podstawowego rdzenia ekspozycyjnego wyjaśniającego misję i główne tematy muzeum.
3. Rozwój wystaw dokumentalnych i upamiętniających dotyczących protestów 2020 roku, więźniów politycznych, represji, emigracji i oporu.
4. Poszerzanie perspektywy historycznej poprzez wystawy dotyczące białoruskiego ruchu demokratycznego i narodowego, europejskiego wyboru oraz relacji białorusko-polskich.
5. Łączenie materiałów muzealnych ze sztuką współczesną, teatrem, literaturą, fotografią i performansem.
6. Przygotowywanie wielojęzycznych materiałów wystawienniczych w języku białoruskim, polskim i angielskim.
7. Rozwijanie wystaw cyfrowych i mobilnych.
8. Współpraca z polskimi, białoruskimi i europejskimi kuratorami, muzeami, archiwami, badaczami i instytucjami kultury.

9. Zaangażowanie społeczności, świadków wydarzeń, darczyńców, byłych więźniów politycznych, artystów i wolontariuszy w tworzenie narracji wystawienniczych.
10. Opracowanie zasad etycznych pracy z doświadczeniem traumatycznym, historiami osobistymi i materiałami wrażliwymi.

Podsumowując, działalność ekspozycyjna i wystawiennicza powinna stać się nie tylko formą publicznej prezentacji muzeum, ale również jednym z głównych mechanizmów muzealizacji współczesnej historii Białorusi. Poprzez wystawy Muzeum Wolnej Białorusi może łączyć przedmioty z historiami, osobiste doświadczenia ze znaczeniem społecznym, białoruską pamięć z europejską debatą o wolności, godności, solidarności i odpowiedzialności.

3.4 Publiczność muzeum

Zrozumienie publiczności jest jednym z kluczowych warunków rozwoju Muzeum Wolnej Białorusi. Muzeum powstało jako odpowiedź na potrzeby białoruskiej społeczności na emigracji, jednak jego potencjalne znaczenie jest znacznie szersze. Funkcjonuje ono jednocześnie wobec kilku grup odbiorców, które mają różne motywacje, poziom wiedzy, potrzeby językowe, doświadczenia i oczekiwania.

Na obecnym etapie główną publiczność muzeum stanowią Białorusini mieszkający w Polsce i innych krajach Europy. Są wśród nich osoby, które były zmuszone opuścić Białoruś z powodu represji politycznych, zagrożenia prześladowaniami, utraty pracy, udziału w protestach, działalności społecznej lub kulturalnej.

Dla tej grupy muzeum jest nie tylko miejscem zdobywania informacji lub uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych. Pełni ono funkcję „własnego domu” – przestrzeni, w której można usłyszeć język białoruski, spotkać osoby o podobnych doświadczeniach, poczuć więź z ojczyzną, przekazywać dzieciom wiedzę o Białorusi i uczestniczyć we wspólnym życiu społeczności.

Szczególne miejsce w tej publiczności zajmują osoby bezpośrednio dotknięte represjami politycznymi: byli więźniowie polityczni, rodziny osób uwięzionych i represjonowanych, aktywiści, dziennikarze, artyści, obrońcy praw człowieka, wolontariusze, uczestnicy protestów oraz osoby, które musiały emigrować ze względu na swoją postawę obywatelską. Dla nich muzeum może być miejscem świadectwa, pamięci, wsparcia i godnego przedstawienia osobistych doświadczeń.

Ważną grupą odbiorców są białoruskie dzieci i młodzież na emigracji. To pokolenie dorasta poza granicami Białorusi lub spędza znaczną część życia w innej przestrzeni kulturowej i językowej. Dla nich muzeum może stać się miejscem poznawania białoruskiej historii, języka, kultury, symboli oraz współczesnego doświadczenia obywatelskiego. Dlatego rozwój programów dziecięcych, rodzinnych i młodzieżowych powinien pozostać jednym z priorytetów muzeum.

Osobną grupę stanowią Białorusini, którzy nadal mieszkają na Białorusi. Fizyczny dostęp do muzeum jest dla nich ograniczony, a udział w publicznej komunikacji może wiązać się z ryzykiem. Mimo to jest to jedna z najważniejszych grup odbiorców z punktu widzenia misji muzeum. Poprzez zasoby cyfrowe, kolekcje online, wystawy wirtualne, materiały edukacyjne i ostrożną komunikację muzeum może zapewniać dostęp do narracji i świadectw, które na Białorusi są cenzurowane, przemilczane lub niszczone.

Drugim ważnym kierunkiem pracy z publicznością jest polska społeczność. Muzeum znajduje się w centrum Warszawy i powinno być zrozumiałe, otwarte i interesujące dla polskich odwiedzających. Mogą to być osoby, które śledzą wydarzenia na Białorusi, wspierają białoruską społeczność demokratyczną, interesują się historią regionu, prawami człowieka, kulturą pamięci,

migracją, wojną w Ukrainie oraz relacjami polsko-białoruskimi. Dla tej grupy muzeum powinno oferować jasny kontekst, wielojęzyczne materiały oraz programy, które nie wymagają wcześniejszej szczegółowej znajomości historii Białorusi.

Muzeum jest również skierowane do publiczności międzynarodowej: dyplomatów, dziennikarzy, badaczy, studentów, specjalistów muzealnych, przedstawicieli organizacji praw człowieka, instytucji kulturalnych i edukacyjnych, turystów oraz wszystkich osób zainteresowanych współczesną Białorusią, Europą Wschodnią, autorytaryzmem, wojną, migracją i ruchami demokratycznymi. Dla tej grupy muzeum może być źródłem wiedzy, kontekstu, ludzkich historii i materialnych świadectw pomagających zrozumieć Białoruś jako część europejskiej historii i współczesności.

Ważną grupę stanowią również badacze, studenci, wykładowcy, kuratorzy, pracownicy muzeów oraz specjaliści zajmujący się historią, kulturą, socjologią, politologią, pamięcią, migracją i prawami człowieka. Muzeum może zaoferować im kolekcje, dokumenty, osobiste świadectwa, kontakty eksperckie, tematy badawcze oraz przestrzeń do profesjonalnej dyskusji.

Publiczność muzeum nie jest wyłącznie biernym odbiorcą. Znaczna część odwiedzających i uczestników programów jednocześnie pełni rolę darczyńców, wolontariuszy, świadków, partnerów, ekspertów, organizatorów i współtwórców działalności muzeum. Jest to szczególnie ważne dla Muzeum Wolnej Białorusi, ponieważ jego kolekcje i programy publiczne w dużej mierze powstają dzięki zaufaniu i zaangażowaniu społeczności.

Dla dalszego rozwoju muzeum konieczne jest bardziej systematyczne badanie własnej publiczności. Obecnie prowadzona jest rejestracja odwiedzających, która pozwala lepiej rozumieć wskaźniki ilościowe. Kolejnym krokiem powinny być badania jakościowe: ankiety, wywiady, analiza motywacji odwiedzających, badanie potrzeb różnych grup językowych i wiekowych, ocena dostępności programów oraz analiza tego, jak muzeum jest postrzegane przez białoruską, polską i międzynarodową publiczność.

Strategicznymi zadaniami w pracy z publicznością są:

1. Zachowanie i rozwój zaufania białoruskiej społeczności w Polsce i innych krajach.
2. Rozszerzanie programów dla dzieci, młodzieży i rodzin.
3. Rozwój bezpiecznych formatów cyfrowych dla Białorusinów mieszkających na Białorusi.
4. Rozszerzanie komunikacji w języku polskim i angielskim.
5. Tworzenie wystaw i programów zrozumiałych dla odwiedzających bez wcześniejszej wiedzy o Białorusi.
6. Rozwijanie współpracy z placówkami edukacyjnymi, uniwersytetami, muzeami i organizacjami kulturalnymi.
7. Rozwój modelu wolontariatu i aktywnego uczestnictwa społeczności.

8. Regularne monitorowanie publiczności i ocena jakości doświadczenia muzealnego.

Podsumowując, publiczność Muzeum Wolnej Białorusi nie jest jedną jednolitą grupą, lecz złożoną i wielopoziomową społecznością. Muzeum powinno być jednocześnie bliskie i bezpieczne dla Białorusinów, zrozumiałe dla Polaków, otwarte dla publiczności międzynarodowej oraz wartościowe dla środowisk profesjonalnych i badawczych. To właśnie zdolność pracy z tak różnorodnymi grupami odbiorców będzie decydować o jego jakości publicznej oraz długoterminowym znaczeniu.

3.5 Rozszerzenie zakresu usług i programów

Rozszerzenie zakresu usług i programów Muzeum Wolnej Białorusi powinno być traktowane nie tylko jako sposób na przyciągnięcie dodatkowej publiczności lub uzyskanie własnych przychodów, lecz przede wszystkim jako narzędzie pełniejszej realizacji misji muzeum. Poprzez działania edukacyjne, cyfrowe, badawcze, komunikacyjne i kulturalne muzeum może uczynić swoje zbiory, wiedzę oraz przestrzeń publiczną bardziej dostępnymi dla różnych grup odbiorców.

Już dziś muzeum oferuje szeroki zakres aktywności publicznych: wystawy, dyskusje, przedstawienia teatralne i pokazy filmowe, wieczory literackie, wykłady, spotkania, warsztaty, programy edukacyjne, wydarzenia upamiętniające oraz wydarzenia partnerskie. W przyszłości ważne jest usystematyzowanie tych kierunków, określenie ich związku z misją muzeum oraz rozwijanie tych form, które wzmacniają tożsamość muzealną, a nie jedynie wypełniają kalendarz wydarzeń.

Główne kierunki rozszerzania usług i programów mogą obejmować następujące obszary.

1. Programy edukacyjne

Działalność edukacyjna powinna stać się jednym z kluczowych kierunków rozwoju muzeum. Może obejmować zajęcia dla dzieci i młodzieży, programy rodzinne, wykłady dla dorosłych, kursy tematyczne, materiały edukacyjne dla szkół i uniwersytetów, warsztaty, szkoły letnie oraz kursy online.

Szczególne znaczenie mają programy pomagające Białorusinom na emigracji zachować więź z językiem, kulturą i historią, a także wyjaśniające polskiej i międzynarodowej publiczności współczesną Białoruś w zrozumiałym kontekście historycznym i kulturowym. Ważne jest, aby programy edukacyjne opierały się na kolekcjach muzeum, osobistych historiach, dokumentach i artefaktach, a nie funkcjonowały niezależnie od muzealnej podstawy.

2. Produkty cyfrowe i dostęp online

Rozwój cyfrowy otwiera możliwość pracy z odbiorcami, którzy nie mogą fizycznie odwiedzić muzeum. Jest to szczególnie ważne dla Białorusinów mieszkających na Białorusi, Białorusinów w innych krajach, badaczy, dziennikarzy, studentów i partnerów międzynarodowych.

Muzeum może rozwijać wystawy wirtualne, internetowe prezentacje kolekcji, cyfrowe materiały edukacyjne, wideowykłady, podcasty, mapy interaktywne, gry online i tematyczne zasoby medialne. Formaty te powinny służyć nie tylko popularyzacji, ale również bezpiecznemu dostępowi do wiedzy, która na Białorusi jest cenzurowana lub przemilczana.

3. Programy oprowadzania i obsługi zwiedzających

Wraz z rozwojem działalności wystawienniczej muzeum może rozszerzać ofertę oprowadzań: zwiedzania ogólne, tematyczne oprowadzania po wystawach, oprowadzania kuratorskie, spotkania z darczyńcami i świadkami wydarzeń, programy dla grup szkolnych i akademickich, a także specjalne trasy dla polskiej i międzynarodowej publiczności.

Osobnym kierunkiem może być opracowanie miejskich tras związanych z obecnością Białorusinów w Warszawie, historią białoruskiej emigracji, relacjami białorusko-polskimi oraz miejscami solidarności.

4. Wydarzenia kulturalne i programy społeczne

Wydarzenia kulturalne pozostają ważnym sposobem wspierania społeczności i poszerzania grona odbiorców. Muzeum może nadal rozwijać koncerty, spektakle teatralne, pokazy filmowe, wydarzenia literackie, dyskusje, spotkania z autorami, artystami, byłymi więźniami politycznymi, weteranami, badaczami i działaczami społecznymi.

Ważne jest, aby wydarzenia te nie były przypadkowym zestawem aktywności, lecz częścią ogólnej polityki programowej muzeum. Powinny wspierać główne tematy: pamięć, wolność, prawa człowieka, kulturę białoruską, doświadczenie emigracji, solidarność, europejski wybór, wojnę i odpowiedzialność.

5. Programy badawcze i eksperckie

Muzeum posiada potencjał, aby stać się miejscem badań nad współczesną historią Białorusi, pamięcią, emigracją, represjami politycznymi, oporem kulturowym i relacjami białorusko-polskimi. W tym celu należy rozwijać współpracę z uniwersytetami, ośrodkami badawczymi, archiwami, muzeami, organizacjami praw człowieka oraz niezależnymi ekspertami.

Możliwymi formami działania są seminaria badawcze, konferencje, okrągłe stoły, publikacje, zbiory materiałów, staże, szkoły letnie, wspólne projekty z badaczami oraz dostęp do zasobów dokumentacyjnych muzeum.

6. Programy dla środowiska profesjonalnego

Białoruska Laboratorium Muzealna może stać się podstawą rozwoju osobnego kierunku usług i programów skierowanych do pracowników muzeów, kuratorów, archiwistów, badaczy i specjalistów zajmujących się dziedzictwem kulturowym.

Mogą to być szkolenia, konsultacje eksperckie, seminaria dotyczące ewidencji muzealnej, konserwacji, digitalizacji, pracy wystawienniczej, etyki i bezpieczeństwa, a także wspólne projekty z polskimi i europejskimi muzeami. Ten kierunek ma znaczenie nie tylko dla samego muzeum, ale również dla zachowania potencjału zawodowego białoruskiego środowiska muzealnego na emigracji.

7. Wydarzenia partnerskie i reprezentacyjne

Muzeum może nadal udostępniać swoją przestrzeń dla wydarzeń białoruskich inicjatyw kulturalnych, edukacyjnych, społecznych i demokratycznych, jeśli są one zgodne z misją i wartościami muzeum. Wzmacnia to rolę muzeum jako miejsca wspólnotowego i pozwala rozwijać sieć partnerstw. Jednocześnie należy zachować równowagę między wydarzeniami zewnętrznymi a własnym programem muzealnym, aby muzeum nie przekształciło się wyłącznie w przestrzeń wynajmowaną na wydarzenia.

8. Sklep muzealny i własne przychody

W przyszłości muzeum może rozwijać sklep muzealny lub sklep internetowy z produktami związanymi z kulturą białoruską, sztuką, projektami muzealnymi i symboliką. Mogą to być katalogi, publikacje, pocztówki, plakaty, pamiątki, autorskie produkty, reprodukcje oraz przedmioty tworzone we współpracy z białoruskimi artystami.

Taki kierunek może wspierać nie tylko tworzenie własnych przychodów, ale również popularyzację kultury białoruskiej. Jednocześnie działalność komercyjna powinna pozostać elementem pomocniczym i nie może stać w sprzeczności z niekomercyjną misją muzeum.

9. Usługi związane z organizacją wydarzeń

Doświadczenie muzeum w organizacji wydarzeń kulturalnych i społecznych może częściowo zostać przekształcone w usługę generującą dodatkowe przychody. Muzeum posiada już praktykę w zakresie przygotowania i obsługi wydarzeń, organizacji technicznej, komunikacji z publicznością oraz współpracy z partnerami. Rozwój tego kierunku może wspierać stabilność finansową, jednak wymaga jasnego rozgraniczenia pomiędzy usługami komercyjnymi a działalnością wynikającą z misji muzeum.

Podsumowując, rozszerzenie zakresu usług i programów powinno być powiązane z trzema głównymi celami: zwiększeniem dostępności muzeum, wzmocnieniem jego roli społecznej oraz wsparciem stabilności instytucjonalnej. Muzeum Wolnej Białorusi powinno rozwijać nowe formaty nie dla samej liczby wydarzeń, lecz dla głębszego zaangażowania odbiorców, lepszego wykorzystania kolekcji, zwiększenia wpływu edukacyjnego i badawczego oraz budowania długoterminowej wartości dla społeczności białoruskiej, polskiej i międzynarodowej.

3.6 Rozwój modelu komunikacji muzealnej

Model komunikacji muzealnej Muzeum Wolnej Białorusi opiera się na rozumieniu muzeum jako otwartej przestrzeni pamięci, dialogu, uczestnictwa i publicznej refleksji nad współczesną historią Białorusi. Muzeum nie tylko przechowuje i prezentuje obiekty, ale również tworzy relacje pomiędzy kolekcjami, ludźmi, społecznościami, badaczami, partnerami i różnymi grupami odbiorców.

Dla Muzeum Wolnej Białorusi komunikacja ma szczególne znaczenie. Instytucja działa na emigracji i zajmuje się tematami, które na Białorusi są cenzurowane, przemilczane lub prześladowane. Dlatego komunikacja muzeum musi być jednocześnie otwarta, precyzyjna, etyczna i bezpieczna. Muzeum powinno wyjaśniać doświadczenie białoruskie osobom, które go nie znają, utrzymywać więź z tymi, którzy byli zmuszeni opuścić Białoruś, oraz ostrożnie pracować z odbiorcami wewnątrz kraju, nie tworząc dodatkowych zagrożeń.

Podstawowe zasady modelu komunikacji muzealnej można sformułować w następujący sposób.

1. Otwartość i dostępność

Muzeum dąży do bycia otwartym dla różnych grup odbiorców: Białorusinów w Polsce i innych krajach, Białorusinów mieszkających na Białorusi, polskiej publiczności, międzynarodowych odwiedzających, badaczy, dziennikarzy, studentów oraz organizacji kulturalnych i społecznych.

Wymaga to rozwoju komunikacji wielojęzycznej, jasnego wyjaśniania kontekstu, dostępnej nawigacji, zrozumiałych tekstów wystawienniczych oraz zasobów cyfrowych. Szczególne znaczenie ma bezpłatny dostęp do muzeum i większości jego programów. Dzięki temu muzeum pozostaje otwarte dla osób o różnych możliwościach finansowych, w tym dla migrantów przymusowych, rodzin, studentów oraz osób, które doświadczyły represji.

2. Komunikacja poprzez kolekcje i osobiste historie

Największa siła komunikacji muzeum wynika z połączenia przedmiotów z ludzkimi historiami. Artefakty protestów, dokumenty represji, rzeczy osobiste więźniów politycznych, dzieła sztuki, przedmioty związane z emigracją, rzeczy białoruskich ochotników oraz dokumenty historyczne powinny być prezentowane nie jako izolowane obiekty, lecz poprzez kontekst osób i wydarzeń, z którymi są związane.

Takie podejście pozwala unikać abstrakcyjności i uproszczeń ideologicznych. Czyni historię zrozumiałą, emocjonalnie prawdziwą i ludzką, zachowując jednocześnie szacunek dla faktów oraz odpowiedzialności muzealnej.

3. Udział społeczności

Muzeum rozwija komunikację nie jako jednostronny przekaz, lecz jako proces wzajemnej interakcji. Społeczność uczestniczy w życiu muzeum poprzez przekazywanie przedmiotów, składanie świadectw, wolontariat, wystąpienia, konsultacje, organizację wydarzeń, projekty artystyczne i edukacyjne.

Byli więźniowie polityczni, rodziny osób represjonowanych, aktywiści, artyści, badacze, weterani, dzieci i młodzież stają się nie tylko odbiorcami, ale również współtwórcami znaczeń muzealnych. Model partycypacyjny ma szczególne znaczenie dla muzeum pracującego z żywą i traumatyczną pamięcią. Zaufanie społeczności jest kluczowym warunkiem pozyskiwania kolekcji, dokumentowania świadectw oraz publicznego przedstawiania trudnych tematów.

4. Most pomiędzy społeczeństwem białoruskim, polskim i międzynarodowym

Muzeum Wolnej Białorusi powinno pełnić rolę tłumacza doświadczenia białoruskiego dla polskiej i międzynarodowej publiczności. Oznacza to nie tylko tłumaczenie tekstów na język polski i angielski, ale także tłumaczenie kontekstu: wyjaśnianie przyczyn historycznych, sytuacji politycznych, symboli kulturowych, osobistych wyborów i procesów społecznych.

Muzeum może być miejscem, w którym Białoruś przedstawiana jest nie tylko jako temat kryzysu politycznego, ale jako kultura, społeczeństwo i wspólnota europejska posiadająca własną historię, głos i przyszłość. W tym sensie komunikacja muzealna powinna wspierać dialog białorusko-polski, solidarność oraz głębsze rozumienie współczesnych wyzwań regionu.

5. Etyczna i bezpieczna komunikacja

Ponieważ muzeum pracuje z osobami i materiałami, które mogą być związane z zagrożeniem politycznym, komunikacja musi uwzględniać kwestie bezpieczeństwa. Nie wszystkie historie mogą zostać opublikowane w pełnym zakresie, nie wszystkie nazwiska mogą zostać ujawnione i nie wszystkie materiały mogą być swobodnie prezentowane online.

Muzeum powinno rozwijać wewnętrzne zasady pracy z danymi osobowymi, zgodami na publikację, anonimizacją, materiałami fotograficznymi i filmowymi oraz ryzykiem cyfrowym. Etyczna komunikacja oznacza również szacunek wobec doświadczenia traumy. Muzeum nie powinno wykorzystywać cierpienia, represji lub wojny wyłącznie jako środka emocjonalnego oddziaływania bez odpowiedniego kontekstu i szacunku. Podstawową zasadą powinno pozostać godne przedstawianie ludzi i ich historii.

6. Komunikacja cyfrowa

Kanały cyfrowe są jednym z najważniejszych narzędzi komunikacji muzealnej. Strona internetowa, media społecznościowe, kolekcje online, materiały wideo, wydarzenia internetowe, newslettery i wystawy cyfrowe pozwalają muzeum docierać do odbiorców daleko poza Warszawą.

Szczególnie ważne jest to, że formaty cyfrowe mogą zapewniać dostęp Białorusinom mieszkającym na Białorusi oraz diasporze w różnych krajach. Wymaga to jednak zachowania równowagi między otwartością a bezpieczeństwem: muzeum powinno udostępniać materiały, jednocześnie nie narażając osób z nimi związanych.

7. Komunikacja jako edukacja

Każdy komunikat wystawienniczy, wydarzenie publiczne, oprowadzanie, wpis w mediach społecznościowych lub zasób online może pełnić funkcję edukacyjną. Muzeum powinno nie tylko informować o swoich wydarzeniach, ale również stopniowo budować wiedzę o historii Białorusi, kulturze, represjach politycznych, ruchu demokratycznym, emigracji i europejskim wyborze.

Wymaga to tworzenia wysokiej jakości treści łączących dokładność, przystępny język, atrakcyjność wizualną i szacunek dla złożoności tematów. Komunikacja muzeum nie powinna być wyłącznie promocją zwiększającą frekwencję, lecz częścią jego misji edukacyjnej i publicznej.

8. Komunikacja partnerska

Muzeum działa w szerokiej sieci partnerstw kulturalnych, obywatelskich, edukacyjnych, praw człowieka oraz instytucji muzealnych. Komunikacja partnerska pozwala poszerzać grono odbiorców, łączyć zasoby, tworzyć bardziej złożone projekty i przedstawiać temat białoruski w różnych kontekstach.

Jednocześnie ważne jest, aby partnerstwa były zgodne z misją i wartościami muzeum. Muzeum powinno zachować własny głos oraz odpowiedzialność kuratorską, nawet jeśli projekty realizowane są wspólnie z innymi organizacjami.

W najbliższej perspektywie rozwój modelu komunikacji muzealnej powinien obejmować:

1. Rozszerzenie komunikacji w języku białoruskim, polskim i angielskim.
2. Bardziej systematyczną pracę ze stroną internetową i kolekcją online.
3. Rozwój formatów cyfrowych dla Białorusinów na Białorusi oraz diaspory.
4. Stworzenie spójnego stylu komunikacji związanego z identyfikacją muzeum.
5. Przygotowanie wielojęzycznych materiałów wystawienniczych i edukacyjnych.
6. Rozwój newslettera, partnerstw medialnych i relacji z polskimi dziennikarzami.
7. Prowadzenie badań publiczności i analizowanie skuteczności komunikacji.
8. Opracowanie zasad etycznych publikacji materiałów wrażliwych.
9. Wzmocnienie komunikacji z profesjonalnym środowiskiem muzealnym poprzez Białoruską Laboratorium Muzealną.
10. Rozszerzenie obecności muzeum w polskiej i europejskiej przestrzeni kulturalnej.

Podsumowując, model komunikacji muzealnej Muzeum Wolnej Białorusi powinien rozwijać się jako system otwartego, bezpiecznego i odpowiedzialnego dialogu. Powinien łączyć kolekcje z historiami, społeczność białoruską z polską i międzynarodową publicznością, fizyczną przestrzeń muzeum z dostępem cyfrowym, a współczesną traumatyczną pamięć z długoterminowym rozumieniem historii Białorusi i jej europejskiej przyszłości.

Zakończenie

Muzeum Wolnej Białorusi zostało stworzone w czasie głębokiego przełomu historycznego, gdy społeczeństwo białoruskie stanęło wobec masowych represji, przymusowej emigracji, niszczenia niezależnej przestrzeni kulturalnej oraz prób autorytarnego reżimu wymazania pamięci o obywatelskim oporze. W tych warunkach muzeum powstało jako niezbędna instytucja służąca zachowaniu świadectw, wsparciu wspólnoty oraz potwierdzeniu prawa Białorusinów do własnej historii.

W pierwszych latach swojego istnienia muzeum przeszło drogę od pilnej inicjatywy obywatelskiej do wielofunkcyjnej instytucji muzealno-kulturalnej w Warszawie. Uzyskało status prawny, stworzyło zespół, zbudowało i rozwinęło kolekcję, rozpoczęło systematyczną ewidencję i digitalizację obiektów, stworzyło bogaty program publiczny, wzmocniło partnerstwa i stało się jednym z ważnych białoruskich centrów kultury w Polsce.

Obecnie Muzeum Wolnej Białorusi pełni kilka wzajemnie powiązanych funkcji. Jest muzeum i centrum dokumentacji, które zachowuje materialne świadectwa białoruskiej walki o wolność, godność człowieka, prawa człowieka i europejski wybór. Jest domem kultury dla Białorusinów na emigracji, miejscem spotkań, pamięci, wsparcia i solidarności. Jest również przestrzenią publicznego dialogu ze społeczeństwem polskim i międzynarodowym, pomagającą przedstawiać białoruskie doświadczenie w szerszym europejskim kontekście. Staje się także profesjonalnym centrum dla białoruskiego środowiska muzealnego na emigracji.

Największa wartość muzeum polega na tym, że pracuje ono z pamięcią, która wciąż się kształtuje. Przedmioty, dokumenty i osobiste historie trafiające do muzeum często związane są z żywym doświadczeniem represji, wygnania, wojny, straty i oporu. Dlatego działalność muzealna wymaga szczególnej odpowiedzialności etycznej, profesjonalnej i ludzkiej. Muzeum powinno nie tylko gromadzić i prezentować artefakty, ale również chronić zaufanie osób przekazujących swoje historie, zabezpieczać wrażliwe materiały oraz tworzyć warunki do godnego publicznego namysłu nad trudnymi doświadczeniami.

Zaktualizowana Koncepcja zakłada, że Muzeum Wolnej Białorusi nie może być postrzegane wyłącznie jako tymczasowa przestrzeń do momentu powrotu na Białoruś. Już teraz posiada ono samodzielną wartość instytucjonalną, kulturową i społeczną w Warszawie oraz w Europie. Jednocześnie więź z Białorusią i perspektywa przyszłej roli w demokratycznej Białorusi pozostają częścią jego strategicznej wizji. Muzeum powinno rozwijać się tak, aby być przygotowanym na różne scenariusze: długotrwałe funkcjonowanie jako muzeum na emigracji, rolę narodowego archiwum pamięci białoruskiej w przypadku pogorszenia sytuacji lub udział w odbudowie infrastruktury muzealnej i dokumentacyjnej na Białorusi w przypadku demokratycznych zmian.

Dalszy rozwój muzeum powinien być związany ze wzmacnianiem jego podstaw muzealnych. Priorytetami są rozwój polityki kolekcjonerskiej, poprawa warunków przechowywania, profesjonalizacja ewidencji muzealnej, rozszerzenie digitalizacji, tworzenie zasobów badawczych i edukacyjnych, rozwój cyfrowego dostępu, wzmacnianie zespołu oraz stabilności finansowej. Szczególną uwagę należy poświęcić pracy z odbiorcami, w tym z Białorusinami mieszkającymi na Białorusi, białoruską diasporą, polską publicznością, międzynarodowymi odwiedzającymi, badaczami, dziećmi i młodzieżą.

Muzeum Wolnej Białorusi powinno nadal rozwijać się jako otwarta, ale odpowiedzialna instytucja. Jego wielofunkcyjny charakter – muzeum, centrum dokumentacji, przestrzeń kulturalna, zasób edukacyjny, miejsce wspólnoty i profesjonalny hub – nie jest słabością, lecz jego wyjątkową cechą. Wymaga to jednak stałego zachowania równowagi między żywym programem publicznym a głęboką pracą muzealną, między bieżącą reakcją na wydarzenia a długoterminową ochroną dziedzictwa, między otwartością a bezpieczeństwem.

Koncepcja nie jest dokumentem zamkniętym ani niezmiennym. Powinna pozostać punktem odniesienia, który może być weryfikowany i uzupełniany w zależności od rozwoju muzeum, zmian na Białorusi, potrzeb wspólnoty, profesjonalnych standardów oraz międzynarodowego kontekstu. Jej zadaniem nie jest utrwalenie muzeum w jednym modelu, lecz wyznaczenie kierunku rozwoju i zasad umożliwiających działanie w trudnych i nieprzewidywalnych warunkach.

Muzeum Wolnej Białorusi jest instytucją pamięci stworzoną na emigracji, ale skierowaną ku przyszłości. Zachowuje świadectwa tego, co system autorytarny próbuje zniszczyć lub przepisać na nowo. Wspiera wspólnotę, która została zmuszona do opuszczenia ojczyzny, ale nie wyrzekła się jej. Pokazuje polskiej i międzynarodowej publiczności Białoruś jako kraj europejski z własną historią wolności, oporu i godności. Właśnie dlatego jego dalszy rozwój jest ważny nie tylko dla białoruskiej diaspory, ale również dla przyszłości białoruskiej kultury, pamięci i demokracji.